

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

**Zhodnocení vojenské operace v
Afghánistánu**

Diplomová práce

Evaluation of the military operation in Afghanistan

Diploma thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

Mgr. Jiří Víšek, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Dominik Bartuška

Praha

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Albrechticích nad Vltavou, dne 3. 3. 2024.

Dominik Bartuška

ANOTACE

Práce se zaměřuje na analýzu role Severoatlantické aliance (NATO) v kontextu afghánského konfliktu, představujícího jednu z největších výzev pro mezinárodní společenství. Systematicky zkoumá historii vzniku NATO, jeho organizační strukturu a právní zakotvení. Analyzuje vojenskou operaci v Afghánistánu, včetně historických, geografických, náboženských a politických aspektů regionu. Práce dále hodnotí další vojenské operace NATO. Zahrnuje rovněž roli hnutí Tálibán v afghánské politice a společnosti. Zhodnocení vojenské operace v Afghánistánu pomocí SWOT analýzy a vymezení dopadů a poučení z konfliktu je klíčovým aspektem této práce. Cílem je poskytnout ucelený pohled na významnost NATO v souvislosti se zajišťováním mezinárodní bezpečnosti a míru.

KLÍČOVÁ SLOVA

Severoatlantická aliance * Severoatlantická smlouva * Vojenská operace * Kolektivní obrana * Afghánistán * Tálibán * Lidská práva

ANNOTATION

The thesis focuses on analyzing the role of the North Atlantic Treaty Organization (NATO) in the context of the Afghan conflict, representing one of the greatest challenges for the international partnership. It systematically examines the history of NATO's formation, its organizational structure, and legal framework. It analyzes military operations in Afghanistan, including historical, geographical, religious, and political aspects of the region. The thesis also evaluates other NATO military operations and encompasses the role of the Taliban in Afghan politics and society. Evaluation of the military operation in Afghanistan through SWOT analysis and delineation of its impacts and lessons learned from the conflict are key aspects of this work, as well as providing a comprehensive view of NATO's relevance in ensuring international security and peace.

KEYWORDS

North Atlantic Treaty Organization * North Atlantic Treaty * Military operation * Collective defense * Afghanistan * Taliban * Human rights

Obsah

ÚVOD	6
1. SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE	7
1.1 HISTORIE VZNIKU	8
1.2 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA.....	10
1.2.1 <i>Vývoj organizační struktury</i>	10
1.2.2 <i>Současná organizační struktura NATO</i>	12
1.2.3 <i>Severoatlantická rada</i>	12
1.2.4 <i>Generální tajemník</i>	13
1.2.5 <i>Skupina pro jaderné plánování</i>	14
1.2.6 <i>Vojenský výbor</i>	15
1.2.7 <i>Velitelství spojeneckých sil pro operace</i>	16
1.2.8 <i>Velitelství spojeneckých sil pro transformaci</i>	17
1.3 MEZINÁRODNĚ PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ NATO.....	19
2. DŮVODY VZNIKU VOJENSKÉ OPERACE V AFGHÁNISTÁNU	23
2.1 TERORISTICKÉ ÚTOKY NA SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ.....	23
2.2 SITUACE PŘED INTERVENCÍ DO AFGHÁNISTÁNU	24
2.3 ZÁSAH V AFGHÁNISTÁNU Z POHLEDU MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.....	25
2.4 VOJENSKÁ OPERACE V AFGHÁNISTÁNU.....	26
3. ZHODNOCENÍ REGIONU	29
3.1 HISTORICKÉ HLEDISKO	29
3.1.1 <i>První britsko-afghánská válka</i>	30
3.1.2 <i>Druhá britsko-afghánská válka</i>	33
3.1.3 <i>Třetí britsko-afghánská válka</i>	34
3.1.4 <i>Sovětsko-afghánský konflikt</i>	36
3.2 GEOGRAFICKÉ HLEDISKO.....	40
3.3 NÁBOŽENSTVÍ A ETNIKUM V AFGHÁNISTÁNU	42
3.4 TERORISMUS NA ÚZEMÍ AFGHÁNISTÁNU	43
4. VOJENSKÉ OPERACE NATO	47
4.1 PRINCIP KOLEKTIVNÍ OBRANY	47

4.2	KATEGORIZACE OPERACÍ.....	52
4.3	VÝČET DALŠÍCH VÝZNAMNÝCH OPERACÍ NATO	53
4.3.1	<i>Mírová operace v Kosovu.....</i>	53
4.3.2	<i>Operace na podporu míru v Bosně a Hercegovině</i>	54
4.3.3	<i>Mise NATO v Iráku.....</i>	55
4.3.4	<i>Operace Sea Guardian</i>	56
4.3.5	<i>Humanitární operace NATO v Pákistánu</i>	57
5.	ÚLOHA Hnutí TÁLIBÁN.....	58
5.1	PRÁVA ŽEN ZA VLÁDY TÁLIBÁNU	58
5.2	VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM V AFGHÁNISTÁNU	60
5.3	BUDOUCÍ VÝVOJ AFGHÁNISTÁNU	61
5.3.1	<i>Ekonomická situace</i>	61
5.3.2	<i>Sociální podmínky.....</i>	62
5.3.3	<i>Politická situace.....</i>	62
5.3.4	<i>Bezpečnost na území.....</i>	63
6.	ZHODNOCENÍ OPERACE	64
6.1	SWOT ANALÝZA.....	64
6.1.1	<i>Silné stránky.....</i>	66
6.1.2	<i>Slabé stránky</i>	66
6.1.3	<i>Příležitosti.....</i>	67
6.1.4	<i>Hrozby.....</i>	67
6.2	POUČENÍ Z VÁLKY	68
6.3	DOPADY VÁLKY.....	70
	ZÁVĚR.....	72
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	74
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75
	SEZNAM PŘÍLOH	82
	PŘÍLOHY	83

ÚVOD

V současném světě, který je charakterizován neustálými politickými, sociálními a ekonomickými proměnami, růstem konfliktů a hledáním rovnováhy mezi různými mocenskými zájmy, je zkoumání mezinárodních organizací a vojenských operací klíčové pro hlubší porozumění složité globální bezpečnostní situaci. Jednou z klíčových organizací v této problematice je Severoatlantická aliance (NATO), která hraje významnou roli v udržování míru a stability ve světě. Tato diplomová práce se zaměřuje na analýzu role NATO v kontextu afghánského konfliktu, který představuje jednu z největších výzev pro mezinárodní společenství v nedávné historii.

Práce systematicky prozkoumává historii vzniku NATO, jeho organizační strukturu a právní zakotvení, aby došlo k lepšímu pochopení mechanismů, které ovlivňují jeho fungování. Následně se zaměřuje na důvody, které vedly k vojenské operaci v Afghánistánu, včetně analýzy teroristických útoků na Spojené státy americké a právního rámce, v němž se operace odehrávala. Pečlivě přezkoumává historické, geografické, náboženské a politické aspekty afghánského regionu, aby lépe vyložila kontext, ve kterém se konflikt rozvinul. Následující segment práce zahrnuje další vojenské operace prováděné Aliancí, s důrazem na jejich principy a kategorizaci. Součástí bude také role hnutí Tálibán v afghánské politice a společnosti, zahrnující práva žen, vzdělávací systém a budoucí vývoj země. Nakonec se zaměří na zhodnocení vojenské operace v Afghánistánu pomocí SWOT analýzy a vymezení poučení z konfliktu a jeho dopady na region.

Tato diplomová práce si klade za cíl poskytnout ucelený pohled na významnost mezinárodní organizace NATO a analyzovat jednu z nejzásadnějších vojenských operací v moderní historii. Zahrnuje rovněž důkladnou analýzu historických událostí formujících afghánský region a vedoucí k intervenci mezinárodních sil, včetně anglo-afghánských válek, invaze Sovětského svazu v 80. letech a následné intervence vojsk Spojených států amerických a jejich spojenců do Afghánistánu po útocích 11. září 2001. Cílem této práce je rovněž poskytnout ucelený vhled do politických, bezpečnostních a socioekonomických faktorů ovlivňujících tento konflikt a jeho dlouhodobé důsledky pro region a mezinárodní bezpečnostní situaci.

1. SEVEROATLANTICKÁ ALIANCE

První kapitola této práce je věnována základnímu vymezení Severoatlantické aliance (zkráceně NATO dle anglického názvu North Atlantic Treaty Organization). Jedná se o největší mezivládní politicko-vojenskou organizaci, jejíž základním posláním je ochrana svobody a bezpečnosti všech členských států vojenskými a politickými prostředky v souladu s Chartou Organizace spojených národů. Tímto postojem se řadí do světového prvenství v rámci udržování trvalého světového míru a spravedlnosti.

V rámci její činnosti lze vymezit následující klíčové úkoly, definované ve Strategické koncepci NATO z roku 1999. A těmi jsou:

- *Podporuje rozvoj mezinárodních mírových a přátelských vztahů spočívajících na růstu demokratických institucí a závazku k mírovému řešení sporů.*
- *Zajišťuje odstrašení (např. společnou jadernou politikou vycházející z jaderného potenciálu některých členských zemí) a obranu proti všem formám agrese vůči území kterékoliv členské země (např. koordinací obranného plánování a rozvojem vojenského potenciálu členských zemí).*
- *V souladu s článkem 4 Severoatlantické smlouvy slouží jako transatlantické fórum pro spojenecké konzultace v jakýchkoli otázkách dotýkajících se životních zájmů členských zemí, především se zřetelem na jejich bezpečnost.*
- *Přispívá k účinné prevenci mezinárodních konfliktů a aktivně se angažuje v krizovém řízení. Především vedením operací reagujících na krize.*
- *Podílí se na rozšiřování a upevňování bezpečnosti a stability v euroatlantické oblasti cestou aktivní spolupráce se svými partnery prostřednictvím Rady euroatlantického partnerství, programu Partnerství pro mír a cestou konzultací, spolupráce a partnerství s Ruskem, Ukrajinou, Gruzíí a dalšími zeměmi, regiony a mezinárodními organizacemi.¹*

Ke společným hodnotám patří:

- kolektivní obrana,

¹ BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 308-309.

- ochrana demokratických základů,
- prevence konfliktů,
- spolupráce,
- podpora právního státu,
- boj proti terorismu,
- rozvoj lidských práv a svobod.

Tyto hodnoty jsou postavené na společném závazku všech členských států, které se podřídily vůči alianci ke vzájemné spolupráci založené na nedělitelnosti bezpečnosti jejích příslušníků. Tímto úsudkem NATO zaručuje, že státy se nebudou muset spolehnout pouze na sebe při řešení bezpečnostních problémů, ale mohou se obrátit na alianci pro dosažení cílů kolektivním úsilím.²

1.1 Historie vzniku

Západoevropské státy po 2. světové válce zoufale prahly po hospodářské obnově a obávaly se expanze ze strany Svazu sovětských socialistických republik (zkráceně SSSR), který i přesto, že většina vlád splnila závazek domluvený ještě za války na demobilizaci svých vojsk a zredukování výzbroje, dále udržoval svou armádu v plné síle. Ideologie Komunistické strany SSSR vedly k přesvědčení, že mezinárodní smlouvy spolu s Chartou OSN sjednanými na konci války nejsou schopny zaručit státní svrchovanost a nezávislost demokratických států, jež v té době byly velice nestabilní. Prosazování této ideologie vedlo k tomu, že velká část zemí střední a východní Evropy upadla do komunistického režimu a došlo k potlačení základních lidských práv a svobod. Tento vývoj po válce vyvrcholil řadou politických událostí a došlo k ohrožení svrchovanosti Turecka, Norska a Řecka společně s dalšími státy západní Evropy.

Česká republika, tehdy Československo, bylo vystaveno velkému tlaku komunistů, kterému podlehl 25. února 1948. Tento den je také znám jako únorový puč či únorový převrat. Měl za následek přechod od demokracie k totalitě a připojení se ke SSSR.

² NATO – HLAVNÍ FUNKCE. *Ministerstvo obrany a Armáda České republiky* [online]. c2023 [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/nato/strategie-a-cile/nato---hlavni-funkce-2410/>

Další událostí byla protiprávní blokáda Berlína ze strany SSSR. Zhoršující se mezinárodní situace vyvolala reakci a sjednocení západoevropských zemí, společně s jejich severoamerickým spojencem a podnítila vznik Severoatlantické aliance.

Aliance měla 12 zakládacích členů. Později se do ní přidalo několik dalších a nyní zahrnuje celkem 31 států³, mezi něž patří i Česká republika, která se přidala 12. března v roce 1999.

Z hlediska historie mnoho autorů přiřazuje vznik NATO k odpovědi na hrozbu tehdy značně významného Sovětského svazu. Toto spojení je částečně pravdivé. Ve skutečnosti byl vznik Aliance podmíněn širokému úsilí se třemi hlavními cíli. Jedním z nich bylo právě odstrašení expanze Sovětského svazu, který v té době okupoval značné množství Evropských států. Druhým úkolem bylo zakázání znovuoobnovování nacionalistického militarismu v Evropě prostřednictvím silné severoamerické přítomnosti na kontinentu a posledním podpora politické integrace v Evropě.

Severoatlantická aliance vznikla 4. dubna 1949 ve Spojených státech amerických ve městě Washington D.C. podpisem Severoatlantické smlouvy.

Za předchůdce NATO a jednu z reakcí na únorový puč v Československu považujeme Bruselský pakt, který byl podepsán už necelé tři týdny po převratu v roce 1948 pěti evropskými státy: Belgií, Spojeným královstvím, Francií, Nizozemskem a Lucemburskem. Společně měli vytvořit systém kolektivní obrany a sociální, hospodářské a kulturní spolupráce, který odolá jak ideologickému, tak vojenskému tlaku ze strany Svazu sovětských socialistických republik. Obavy z dalších převratů byly natolik velké, že vyústila v jednání se Spojenými státy americkými a Kanadou, aby byla k dispozici jejich okamžitá pomoc. Tento skutek položil základ pro vytvoření Severoatlantické aliance a zajistil tak bezpečnostní záruky a vzájemné závazky mezi ohroženými státy a Severní Amerikou. Toto sjednání ještě více prohloubilo rozdíl v postoji dvou supervelmocí a přispělo do dalších rozporů v již probíhající studené válce.⁴

³ Počet k datu 20.11.2023

⁴ NATO – VZNIK. *Ministerstvo obrany a Armáda České republiky* [online]. [cit. 2023-11-21]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/nato/strategie-a-cile/nato---vznik-2409/>

1.2 Organizační struktura

1.2.1 Vývoj organizační struktury

Základní struktura Aliance se začala formovat 17. září 1949 při prvotním zasedání Severoatlantické rady ve Washingtonu

Severoatlantická aliance (dále též NAC – North Atlantic Council) by stěží mohla být akceschopná bez vlastních institucí. V současné době má velice rozsáhlou síť orgánů a pravomocí, která se společně s jejím zrodem značně vyvinula. Vrátime-li se zpět k Washingtonské smlouvě, která položila základy Aliance, v článku 9 je napsáno, že výslovně zřizuje Severoatlantickou radu a Výbor pro obranu a jemu podřízený Vojenský výbor a současně dává Radě pravomoc k vytvoření pomocných orgánů, které se budou jevit jako potřebné.⁵ Byly také vytvořeny regionální plánovací skupiny. Skupina severoatlantická, kanadsko-americká, západoevropská, severoevropská a skupina jihoevropská a západního Středomoří.

Výbor pro obranu byl sestaven z ministrů obrany členských zemí, naproti tomu Vojenský výbor byl zastupován náčelníky generálních štábů jejich armád.

Po dvou měsících došlo k další restrukturalizaci. Nově vznikl Finanční a hospodářský výbor obrany tvořen ministry financí členských států. V rámci Vojenského výboru pak Výbor pro vojenský průmysl. Uvnitř Aliance také zahájily svou činnost stálé pracovní skupiny, které byly součástí výborů a podvýborů. Viz příloha A – Organizační struktura Aliance z prosince roku 1949.⁶

Další změnu přineslo zasedání Severoatlantické rady v Londýně v květnu 1950. Nově vytvořený Stálý výbor zástupců, který řídil činnost Aliance mezi zasedáními NAC, se scházel každý týden. Byla taktéž proměněna stávající organizace. Například Vojenský výbor převzal post Výboru pro obranu, Finanční a hospodářský výbor byl přejmenován na Hospodářskou a finanční správu a nově vznikla Správa obranného průmyslu a Správa plánování oceánské přepravy. Změna ve struktuře viz příloha B.⁷

⁵ Washingtonská smlouva. *Natoaktual.cz* [online]. c2000 [cit. 2023-11-27]. Dostupné z: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/lwashingtonskasmlouva>

⁶ FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997. str. 48-50.

⁷ FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997. str. 50-51.

Politická struktura Aliance se rozvíjela velice slibně, ovšem NATO je zejména organizací vojenskou, která má chránit zájmy členských států. Zrychlení budování této stránky Aliance přišlo po útoku sovětských vojsk na Korejském poloostrově. NATO bylo klíčem k zajištění obrany všech ohrožených států, a tak přišla rychlá reakce. Členské státy předkládaly plány na budování a posilování ozbrojených sil, které by v rámci svých možností mohly poskytnout pro společnou obranu. Došlo také k velké mobilizaci armád v partnerských zemích.

Za klíčovou událostí spojenou s rozkvětem vojsk se dá považovat zavedení integrovaných ozbrojených sil s jednotným vedením, které by byly schopny čelit jakékoliv hrozbě. Do čela byl tehdejším americkým prezidentem Harrym Trumanem jmenován generál Dwight David Eisenhower. Společně s jmenováním došlo ke zrušení regionálních plánovacích skupin. Nově bylo na Eisenhowerovi, aby rozhodoval o výcviku a složení jednotek. Jakožto generál ve své činnosti neotálel. Zahájil svůj mandát na Hlavním velitelství spojeneckých vojsk v Evropě (dále přezdívané SHAPE), došlo k vytvoření vojenského štábu hlavního velitelství a jmenování několika zástupců. Též navštívil všechny členské státy s cílem získat prostředky a vojska, která by nově spadala pod vedení SHAPE a díky nimž by byl schopen ochránit Evropu.

Eisenhower zpočátku neměl dostatek vojsk, ale v průběhu jeho působení toto číslo razantně rostlo. K posílení řídicí struktury nově vznikla také čtyři regionální velitelství podřízená hlavnímu velitelství:

- Velitelství spojeneckých vojsk ve střední Evropě,
- Velitelství spojeneckých vojsk v severní Evropě,
- Velitelství spojeneckých vojsk v jižní Evropě a
- Velitelství spojeneckých vojsk ve Středozezemním moři.

Struktura tehdejšího velitelství viz příloha C.

Součástí všech velitelství byl štáb a velitelství pozemních, námořních a leteckých vojsk.

Nově také vzniklo Hlavní velitelství spojeneckých vojsk v Atlantiku s dalšími podřízenými velitelstvími, a nakonec i Velitelství a výbor kanálu La Manche, které disponovalo námořními a leteckými jednotkami mnoha členských zemí.

Spolupráce mezi jednotlivými orgány zabezpečuje naplnění cílů Aliance, jimiž jsou hlavně obranyschopnost a interoperabilita vojsk členských států.

Vojenská struktura NATO, která byla navržena na bruselském jednání NAC, byla vybudována již po patnácti měsících.

Skvělou iniciativou generála Eisenhowera bylo vytvoření Akademie NATO, která poskytovala školení pro vysoce postavené důstojníky, jež byli potřební k řízení integrovaných vojenských sil a unifikaci rozhodování a velení.

Eisenhower ukončil svůj post co by prvního Vrchního velitele NATO v roce 1952 a stal se prezidentem USA. V době, kdy ho nahradil generál Matthew Ridgway, mělo společenství již dostatek sil a vybudovanou pevnou vojenskou strukturu, díky čemuž by mohlo být schopno odolat tlaku komunistické agrese.

V roce 1952 také došlo k pozměnění politické struktury. Severoatlantická rada měla ustanoveno své sídlo, aby se mohla kdykoliv sejít. To vedlo i k nutnosti vytvoření Rady stálých zástupců, kteří reprezentovali svou zemi na akcích, kterých se neúčastnili ministři. Tento institut převzal činnost Stálého výboru zástupců ministrů zahraničí, Hospodářské a finanční správy a Správy obranného průmyslu.

Vznikl také Mezinárodní sekretariát, v jehož čele stojí generální tajemník. Prvním jmenovaným v roce 1952 byl britský politik lord Hastings Lionel Ismay, který se zasloužil o zavedení nové organizační struktury, která doposud nezaznamenala žádné větší změny.⁸

1.2.2 Současná organizační struktura NATO

Organizační struktura je v současné době tvořena dvěma sektory. Politickým, kam spadá Severoatlantická rada, Skupina pro jaderné plánování a generální tajemník a vojenským, k němuž se řadí Vojenský výbor a alianční strategická velitelství.⁹

1.2.3 Severoatlantická rada

Severoatlantická rada je hlavním a nejvyšším politickým orgánem, který disponuje rozhodovacími pravomocemi v rámci NATO. Byla zřízena článkem 9 Severoatlantické smlouvy: *„Smluvní strany tímto zřizují Radu, v níž bude každá z nich zastoupena, aby projednávala věci týkající se plnění této smlouvy. Rada bude organizována tak, aby se mohla kdykoli pohotově sejít. Rada zřídí takové*

⁸ FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997. str. 51-59

⁹ DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ, et al. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Druhé, přepracované vydání. Brno: Didaktis, [2015]. Odmaturuj! str. 91

*pomocné orgány, jaké mohou být potřebné; zejména ihned zřídí výbor pro obranu, který bude doporučovat opatření nutná k plnění článku 3 a 5.*¹⁰

V Radě jsou začleněny všechny členské země, které jsou zastupovány ministry, předsedy vlád, hlavami států nebo případně velvyslanci a společně diskutují o operačních a politických otázkách, které vyžadují kolektivní rozhodnutí a souvisejí s ochranou míru a bezpečnosti. NAC tedy vystupuje jako dozorce pro politický a vojenský proces dotýkající se celé Aliance a přijímá rozhodnutí o společně zahraniční politice a společném postupu členských zemí.

Zasedání tohoto hlavního politického orgánu předsedá generální tajemník, který také vystupuje ve funkci hlavního mluvčího NATO. Generální tajemník společně s kterýmkoli státním zástupcem může navrhnout témata pro diskuzi podle článku 4 Washingtonské smlouvy: „*Smluvní strany budou společně konzultovat vždy, když podle názoru kterékoli z nich bude ohrožena územní celistvost, politická nezávislost nebo bezpečnost kterékoliv smluvní strany*“.¹¹

V diskuzi se dospěje k rozhodnutí, které vzejde z jednomyslnosti a společné dohody, nikoliv většinovým hlasováním. Zjednodušeně lze říci, že se jedná o vyjádření kolektivní vůle všech členských zemí.

Severoatlantická rada rovněž rozhoduje o přijetí nových členů nebo o společných vojenských akcích.¹²

1.2.4 Generální tajemník

Generální tajemník (SG – Secretary General) je nejvyšším výkonným funkcionářem vojenské aliance NATO¹³. Je jmenován členskými státy za předsedu NAC, DPC, NPG a dalších orgánů Aliance na čtyřleté funkční období neformální konzultací, ve které jsou navrhováni kandidáti na tuto pozici. O jmenování není rozhodnuto, dokud není dosaženo jednotného konsenzu. Úkolem

¹⁰ Severoatlantická smlouva, čl. 9

¹¹ Severoatlantická smlouva, čl. 4

¹² North Atlantic Council. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2022 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49763.htm

BOKŠA, Michal, Petr BOHÁČEK, Jakub KUFČÁK a Jonáš SYROVÁTKA. *NATO: naše bezpečnost*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, [2018]. str. 7.

DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ, et al. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Druhé, přepracované vydání. Brno: Didaktis, [2015]. *Odmaturuj!* str. 91.

BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 310.

¹³ Současným generálním tajemníkem NATO je bývalý premiér Norska Jens Stoltenberg

generálního tajemníka je zastupovat Alianci navenek, avšak rozhodovací pravomoc nemá žádnou. Současně je odpovědný za řízení diskuze a vyvození kolektivního rozhodnutí. Ve své roli vrchního představitele Aliance zastává tři hlavní odpovědnosti.

Předsedá Severoatlantické radě a dalším významným rozhodovacím výborům jako jsou Personální skupina pro plánování jaderných operací, Rada NATO-Ukrajina, Rada NATO-Rusko, Rada euroatlantického partnerství a Komise NATO-Gruzie. Má pravomoc navrhopvat témata k diskuzi, řešit problémy mezi členskými státy a usnadňovat rozhodování v rámci celé Aliance. Aby jeho jednání mělo co největší efekt, pravidelně navštěvuje země NATO a partnerské státy. Pomáhá jim v rozhodování, ale respektuje, že finální rozhodnutí je na státech samotných.

Další odpovědností, již výše zmíněnou je zastupování Aliance navenek. Jménem všech členských zemí interpretuje společné postoje k politickým otázkám a zastupuje NATO vůči jiným mezinárodním organizacím. Vystupuje také před médii a veřejností a pořádá pravidelné konference.

Je nejvyšším výkonným úředníkem Mezinárodního štábu NATO odpovědným za jmenování personálu a dohled nad jeho činností.

V případě nepřítomnosti generálního tajemníka zastává jeho roli zástupce generálního tajemníka¹⁴. Ten je rovněž předsedou několika výborů a pracovních skupin.¹⁵

1.2.5 Skupina pro jaderné plánování

Skupina pro jaderné plánování (NPG – Nuclear Planning Group) založená roku 1966 je specializovaným orgánem v systému NATO a její činnost spočívá v diskuzi a rozhodování o klíčových otázkách týkajících se jaderné politiky. Vzhledem k bezpečnostním výzvám a neustále se měnícímu mezinárodnímu prostředí případně i technických prostředků dochází k neustálému přezkumu

¹⁴ Pozici náměstka generálního tajemníka vykonává rumunský politik Mirceo Geoana.

¹⁵ NATO Secretary General. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50094.htm
DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ, et al. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Druhé, přepracované vydání. Brno: Didaktis, [2015]. *Odmaturuj!* str. 92
BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 311.

jaderných záležitostí. Diskuze vedené v rámci NPG zahrnují například otázky týkající se účinnosti jaderné odstrašovací síly NATO, ochrany, šíření, rozmístění, technického zabezpečení, odolnosti a efektivity jaderných zbraní, ochrany komunikačních a informačních systémů a otázky bezpečnosti.

Skupina pro jaderné plánování vytváří prostor a umožňuje členským státům participovat na formování jaderné politiky Aliance, bez ohledu na to, zda vlastní jaderné zbraně či nikoliv. Jedná se tedy o společný postoj všech účastníků se zemí, kde rozhodnutí jsou přijímána konsenzuálně. Součástí NPG jsou všechny členské státy s výjimkou Francie.

Skupině předsedá generální tajemník a obvykle se schází na úrovni velvyslanců a ministrů obrany.¹⁶

1.2.6 Vojenský výbor

Vojenský výbor (MC – Military Committee) je nejvýznamnější vojenskou autoritou v rámci NATO. Společně s NAC je i nejstarším orgánem této Aliance. Je složen z vyšších vojenských důstojníků z jednotlivých členských států (admirálů, generálů). Zasedání řídí Předseda Vojenského výboru, který také vydává pokyny, směrnice a vystupuje jako vojenský mluvčí Aliance.

Význam MC spočívá v určení směru vojenské politiky a strategie a v poskytování vojenského poradenství pro NAC a NPG při výkonu jejich činnosti. Předkládá politickým orgánům Aliance doporučení, která považuje za nezbytná pro obranu euroatlantického prostoru a za provedení rozhodnutí týkající se operací a misí NATO. Pohybuje se zejména v oblasti vojenské koncepce a strategie. Každoročně připravuje hodnocení síly a schopnosti zemí a oblastí představující riziko.

Při schvalování misí a jiných vojenských aktivit NAC je vždy vyžadována přítomnost Rady vojenského výboru. To představuje významnou konexi mezi politickým rozhodovacím procesem a vojenskou strukturou velení NATO.

Klíčovou roli zastává MC také v rozvoji vojenské politiky a doktríny Aliance v rámci diskuzí v NAC, NPG a dalších orgánech. Je odpovědný za překlad

¹⁶ BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 310.

Nuclear Planning Group (NPG). Online. North Atlantic Treaty Organization. 2023. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm. [cit. 2024-01-29].

rozhodnutí a směrnic do vojenského vedení pro dvě strategická vojenská velitelství NATO (Velitelství spojeneckých sil pro operace a Velitelství spojeneckých sil pro transformaci).

V době války nebo jiné krize či v souvislosti s operacemi informuje NAC o situaci a důsledcích, které vznikly nebo mohou nastat. Následně na to poskytuje doporučení použití vojenské síly nebo jiného postupu.¹⁷

Velitelství NATO

Velitelství NATO je politickým a administrativním centrem Aliance. V roce 1949 vzniklo první sídlo NATO v Londýně. Nicméně po několika letech v roce 1952 s rozvojem struktury a potřebou většího prostoru se sídlo přesunulo do Paříže. Ovšem v roce 1966 Francie opustila integrovanou vojenskou strukturu NATO a ústředí bylo přesunuto do Bruselu (Belgie), kde nyní poskytuje prostor pro zástupce a odborníky všech členských států, aby společně a neustále konzultovali všechny návrhy a problematiky, neboť to je klíčem rozhodovacího procesu Aliance, kde státy mohou společně vyvozovat závěry. Také poskytuje prostor pro spolupráci mezi partnerskými zeměmi a členskou základnou NATO ve snaze o dosažení míru a stability.

Toto ústředí je také trvalým domovem Severoatlantické rady. Dále pak národních delegací členských zemí a kanceláří nebo diplomatických misí partnerských zemí, které podporuje Mezinárodní štáb NATO a Mezinárodní vojenský štáb, které zde také sídlí.

Se stálými delegacemi členů a partnerů NATO sídlícími v ústředí existuje dostatek příležitostí pro formální i neformální konzultace, neboť schůzky probíhají po celý rok a je jich obvykle kolem 6 000.¹⁸

1.2.7 Velitelství spojeneckých sil pro operace

Odpovědnost za plánování a provedení všech vojenských operací NATO přebírá Velitelství spojeneckých sil pro operace (ACO). V jeho čele stojí Nejvyšší spojenecký velitel Evropy (SACEUR). Svoji činnost vykonává ze sídla Mons

¹⁷ BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 310-311.

Military Committee. Online. North Atlantic Treaty Organization. 2023. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49633.htm. [cit. 2024-01-29].

¹⁸ NATO Headquarters. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2023-12-04]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49284.htm

v Belgii, kde se nachází i Vrchní spojenecké velitelství Evropy – SHAPE. Odpovídá za celkové velení operací na strategické úrovni. Zajímavostí je, že doposud byl SACEUR pouze americký občan, nikoliv občan evropské země. Velitelství operuje na úrovni:

- **Strategické:** připravuje, plánuje a realizuje vojenské úkoly, mise a operace za účelem dosažení strategických cílů Aliance. Cílem je zajištění míru, bezpečnosti, územní integrity, případně i odstrašení
- **Operační:** soustředěna do tří stálých společných velitelství. Ty plánují, provádí, koordinují a udržují operace NATO. Jsou vždy pověřeny řízením jedné operace a odpovídají za spolupráci s ostatními organizacemi při plnění regionálních úkolů. Mimo to posilují vztahy mezi členy Aliance při mezinárodní kooperaci a pomáhají připravit země na členství v NATO.
- **Taktické:** složena z pozemního, námořního a leteckého velitelství. V rámci své odborné činnosti poskytují informace, znalosti a podporu Společným velitelstvím.¹⁹

1.2.8 Velitelství spojeneckých sil pro transformaci

Podstatou fungování tohoto velitelství je příprava na budoucí konflikty a výzvy, jež narušují cíle Aliance. Dochází zde k definování nových příležitostí s cílem inovovat, budovat a udržovat bojovou převahu a zajistit maximální interoperabilitu. Velitelství poskytuje podporu silám NATO v rámci plánování obrany a rozvoje schopností. Svou činnost zaměřuje na aplikaci nových postupů, technologií a nápadů ku prospěchu rozvoje bojového umění. Svým úsilím, spoluprací s jinými odborníky, agenturami a průmyslem a vojenskými nástroji garantuje svobodu a bezpečnost svým členům.

V čele stojí Nejvyšší spojenecký velitel pro transformaci (SACT), který odpovídá vojenskému výboru za transformaci a rozvoj Aliance v té míře, aby byla schopna čelit novým výzvám.

Typickými úkoly Velitelství spojeneckých sil pro transformaci jsou:

- **Vyvíjení koncepcí** – koncepce popisují vypořádání se s novými výzvami. V procesu využívají získané informace a zkušenosti a dochází

¹⁹ Allied Command Operations (ACO). *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52091.htm

k modelování, simulaci a vizualizaci problémů. V rámci experimentu dochází k identifikaci příležitostí a omezení při přijímání nových technologií.

- **Analýza bezpečnostních hrozeb a posuzování rizik**
- **Využívání odborných znalostí** v rámci civilního a vojenského sektoru
- **Spolupráce v procesu plánování obrany NATO** – tvorba střednědobého i dlouhodobého plánování²⁰

Podřízené výbory

V rámci Aliance funguje i síť výborů, zabývající se širokým spektrem témat od politických, technických až po operační. Tyto orgány tvoří nedílnou součást rozhodovacího procesu v NATO. Vytvářejí prostor pro odborníky z členských zemí, kde si mohou vzájemně poskytovat informace z různých odvětví, konzultovat je a společně přijímat rozhodnutí. Výbory jsou zřizovány na základě článku 9 Severoatlantické smlouvy.²¹

Příkladem lze uvést Výbor pro civilní nouzové plánování. (Civil emergency Planning Committee – CEPC). CEPC zastává hlavní roli poradce Severoatlantické rady pro oblast civilního nouzového plánování, jehož zaměřením je zajistit připravenost a využití civilních zdrojů a ochranu civilní populace. Poskytuje odborné vyjádření a podporu při mimořádných událostech jak naturogenního, tak antropogenního charakteru.²²

Civilní nouzová připravenost je národní odpovědností všech členských států. V České republice pro naplnění závazků vůči Alianci, konkrétně pak plnění vycházejícího z čl. 3 Washingtonské smlouvy: „*Aby bylo co nejučinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany jednotlivě i společně stálo a účinnou svépomocí a vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svoji individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku*“²³, jsou povinnosti v gesci Ministerstva vnitra a Generálního ředitelství hasičského záchranného sboru.²⁴ Viz příloha D.

²⁰ Allied Command Transformation. North Atlantic Treaty Organization. [online]. 2023. [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52092.htm#footnote1.

²¹ Committees. North Atlantic Treaty Organization. [online]. 2023. [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49174.htm.

²² *Struktura a financování Severoatlantické aliance*. Natoaktual.cz [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/lstrukturanato>.

²³ Washingtonská smlouva. *Natoaktual.cz* [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/lwashingtonskasmlouva>

²⁴ Severoatlantická aliance (NATO). Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/severoatlanticka-aliance.aspx>

1.3 Mezinárodně právní zakotvení NATO

Z mezinárodní perspektivy je Aliance legitimizována Washingtonskou smlouvou, též známou jako Severoatlantická smlouva, uzavřenou ve Washingtonu dne 4. dubna 1949. Smlouvu tehdy podepsalo deset evropských států, konkrétně Velká Británie, Francie, Nizozemsko, Lucembursko, Belgie, Itálie, Portugalsko, Norsko, Dánsko a Island, společně se Spojenými státy americkými a Kanadou.

Hlavním důvodem vzniku Washingtonského paktu byla potřeba zajistit bezpečnost a obnovu poválečné Evropy v kontextu eskalace probíhající studené války a reakce na riziko spojené s rozšiřováním vlivu Sovětského svazu ve východní Evropě.

Podpisem se státy zavázaly naplňovat obsah smlouvy, jenž vytváří základní právní rámec Aliance a definuje cíle a principy jejího fungování.

Washingtonská smlouva rovněž vychází z některých hodnot vymezených v Chartě Organizace spojených národů, zejména z článku 5²⁵, kde uznává právo na individuální a kolektivní sebeobranu v případě ozbrojeného konfliktu.

Smlouva se skládá z preambule a 14 článků, z nichž nejvýznamnější je článek 5, který odkazuje na kolektivní obranu.²⁶

„Smluvní strany této smlouvy znovu potvrzují svou víru v cíle a zásady Charty Spojených národů a svou touhu žít v míru se všemi národy a všemi vládami.

Jsou odhodlány hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu.

Snaží se podporovat stabilitu a blahobyt národů v severoatlantické oblasti. Jsou rozhodnuty spojit své úsilí ke kolektivní obraně a k zachování míru a bezpečnosti.

²⁵ Článek 51 Charty OSN: Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

²⁶ BOKŠA, Michal, Petr BOHÁČEK, Jakub KUFČÁK a Jonáš SYROVÁTKA. NATO: naše bezpečnost. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, [2018]. str. 4-6. Washingtonská smlouva. *Natoaktual.cz* [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/lwashingtonskasmlouva>

Proto se dohodly na této Severoatlantické smlouvě:

Článek 1

Smluvní strany se zavazují, jak je uvedeno v Chartě Spojených národů, urovnávat veškeré mezinárodní spory, v nichž mohou být zapleteni, mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožen mezinárodní mír, bezpečnost a spravedlnost, a zdržet se ve svých mezinárodních vztazích hrozby silou nebo použití síly jakýmkoli způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.

Článek 2

Smluvní strany budou přispívat k dalšímu rozvoji mírových a přátelských mezinárodních vztahů posilováním svých svobodných institucí, usilováním o lepší porozumění zásadám, na nichž jsou tyto instituce založeny, a vytvářením podmínek pro stabilitu a blahobyt. Budou usilovat o vyloučení konfliktu ze své mezinárodní hospodářské politiky a budou podporovat hospodářskou spolupráci mezi jakýmkoli smluvními stranami nebo mezi všemi smluvními stranami.

Článek 3

Aby bylo účinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany, jednotlivě i společně, stálou a účinnou svépomocí a vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svou individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku.

Článek 4

Smluvní strany budou společně konzultovat vždy, když podle názoru kterékoli z nich bude ohrožena územní celistvost, politická nezávislost nebo bezpečnost kterékoli smluvní strany.

Článek 5

Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti. Každý takový útok a všechna opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato

opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

Článek 6*

Pro účely článku 5 se za ozbrojený útok na jednu nebo více smluvních stran pokládá ozbrojený útok:

na území kterékoli smluvní strany v Evropě nebo Severní Americe, na alžírské departementy Francie, na území Turecka nebo na ostrovy pod jurisdikcí kterékoli smluvní strany v severoatlantické oblasti severně od obratníku Raka;

na ozbrojené síly, lodě či letadla kterékoli ze smluvních stran, jež se nacházejí na nebo nad jejich územím nebo na jakoukoli oblast v Evropě, kde byla rozmístěna vojska jakékoli smluvní strany po datu, kdy Severoatlantická smlouva vstoupila v platnost.

Článek 7

Tato smlouva se nedotýká a nebude žádným způsobem vykládána, jako by se dotýkala práv a povinností smluvních stran, které jsou členy Spojených národů, vyplývajících z Charty, ani základní odpovědnosti Rady bezpečnosti za zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

Článek 8

Každá ze smluvních stran prohlašuje, že žádné její současně platné mezinárodní závazky vůči kterékoli jiné smluvní straně nebo kterémukoli třetímu státu nejsou v rozporu s ustanovením této smlouvy, a zavazuje se, že nepřijme žádný mezinárodní závazek, který by byl s touto smlouvou v rozporu.

Článek 9

Smluvní strany tímto zřizují Radu, ve které bude každá z nich zastoupena, aby projednala záležitosti týkající se plnění této smlouvy. Rada bude organizována tak, aby byla schopna se kdykoli pohotově sejít. Rada zřídí takové pomocné orgány, jaké mohou být potřebné; zejména ihned zřídí Výbor pro obranu, který bude doporučovat opatření nutná k plnění článků 3 a 5.

Článek 10

Smluvní strany mohou na základě jednomyslného souhlasu vyzvat kterýkoli jiný evropský stát, který je schopen napomáhat rozvoji zásad této smlouvy a přispět k bezpečnosti severoatlantické oblasti, aby přistoupil k této smlouvě. Každý takto vyzvaný stát se může stát smluvní stranou tím, že uloží u vlády Spojených

států amerických svou listinu o přistoupení. Vláda Spojených států amerických bude informovat každou ze smluvních stran o uložení každé takové listiny o přistoupení.

Článek 11

Tato smlouva bude ratifikována a její ustanovení budou smluvními stranami plněna v souhlasu s jejich ústavními postupy. Ratifikační listiny budou uloženy co nejdříve vládou Spojených států amerických, která uvědomí všechny ostatní signatáře o každém uložení. Smlouva vstoupí v platnost mezi státy, které ji ratifikovaly, jakmile budou uloženy ratifikační listiny většiny signatářů, včetně ratifikačních listin Belgie, Francie, Kanady, Lucemburska, Nizozemska, Spojeného království a Spojených států, a pro další státy smlouva nabude účinnosti dnem uložení jejich ratifikačních listin.

Článek 12

Poté, co bude smlouva v platnosti deset let nebo kdykoli později, se smluvní strany, jestliže o to některá z nich požádá, poradí o revizi smlouvy, přičemž vezmou v úvahu faktory ovlivňující mír a bezpečnost v severoatlantické oblasti včetně vývoje všeobecných i regionálních smluv, uzavřených podle Charty Spojených národů pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

Článek 13

Po dvaceti letech platnosti smlouvy může kterákoli smluvní strana odstoupit od této smlouvy rok poté, co podá vládě Spojených států amerických zprávu o vypovězení smlouvy a ta podá informaci vládám dalších smluvních stran o uložení každé výpovědi.

Článek 14

Tato smlouva, jejíž anglická a francouzská verze jsou totožné, bude uložena v archivu vlády Spojených států amerických. Řádně ověřené kopie budou touto vládou předány vládám ostatních signatářských zemí.²⁷

²⁷ Severoatlantická Smlouva. North Atlantic Treaty Organization [online]. 1949, 09.12.2008 [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs

2. DŮVODY VZNIKU VOJENSKÉ OPERACE V AFGHÁNISTÁNU

V druhé polovině roku 2001 světem otřásly události, jež nastaly na území Spojených států amerických ve městech New York a Washington, D.C. Tato tragédie zmařila mnoho lidských životů, zasáhla do svobody a demokracie členského státu Severoatlantické aliance a vyvolala bezprostřední reakci USA a mezinárodního společenství. Jako odezva na situaci byla zahájena vojenská operace v Afghánistánu, též označována jako operace Trvalá svoboda.

Následující kapitola bude zaměřena na analýzu hlavních příčin geneze operace na území v Afghánistánu.

2.1 Teroristické útoky na Spojené státy americké

Datum 11. září 2001 se navždy zapsalo do celosvětových dějin naší planety. Na Spojené státy americké byla provedena, islamistickou extremistickou skupinou al-Káida, série teroristických útoků, jež měla katastrofální důsledky. K útokům došlo v ranních hodinách, kdy se 19 teroristů al-Káidy zmocnili čtyř letadel. Dvě letadla následně na to narazila do tehdejších věží Světového obchodního centra v New Yorku a budovy se v důsledku toho zřítily a došlo ke ztrátě mnoha životů. Třetí letadlo narazilo chvíli poté do Pentagonu, které je sídlem ministerstva obrany USA poblíž Washingtonu, D.C. Pasažéři čtvrtého letadla se postavili proti únoscům, a tak překazili poslední útok této série. Letadlo havarovalo na území Pensylvánie, z toho lze usoudit, že posledním cílem mohl být Bílý dům, který je oficiálním sídlem amerického prezidenta nebo Kapitol, kde se schází americký senát a sněmovna reprezentantů.

V důsledků této katastrofy přišlo o život skoro 3 000 lidí z celkem 93 zemí.²⁸ Ve světě se začalo hovořit o nové etapě terorismu a zrodilo se i nové názvosloví. Příkladem lze uvést hyperterorismus. Tento výraz používá ve své publikaci hlavní poradce pro Evropu v Mezinárodním institutu pro strategická studia Francis Heisbourg. Hyperterorismem má na mysli velké počty obětí a zásadní dopady

²⁸ What happened on 9/11? *9/11 Memorial & museum* [online]. 2023 [cit. 2024-02-05]. Dostupné z: <https://www.911memorial.org/911-faqs>

těchto útoků. Dalšími označeními mohou být například superterorismus nebo moderní terorismus. Nejčastěji se objevujícím pojmem je globální terorismus.²⁹

2.2 Situace před intervencí do Afghánistánu

Po útocích 11. září bylo jasné, že Spojené státy musí na tuto událost včasně zareagovat, neboť globální terorismus se stal bezpečnostní hrozbou celosvětového významu. Svou roli hrálo také to, že napadeným státem byla právě supervelmoc západního světa, a tak se na její stranu přidali všichni její spojenci a převážná část zemí z celého světa, kam spadalo například i Rusko a Čína. Společně s nimi se přidaly i všechny klíčové mezinárodní organizace.

Důvodem takto rozsáhlé spolupráce jistě bylo i zajištění stability a bezpečnostní situace v Afghánistánu a vytlačení teroristické skupiny z jeho území. Kdyby se toto nepodařilo na Spojené státy a celkově Severoatlantickou alianci by to vrhlo „špatný stín“. Tím by al-Káida dosáhla svého cíle.

„Administrativa USA se ocitla ve velmi složité situaci, nemohla na útoky neodpovědět, ale hledání vhodné formy odpovědi bylo bezprecedentní, a proto velmi těžké“³⁰

Na tento druh útoků nebyla USA připravena. Došlo jí, že se už nemůže nechat zaskočit a připravovat se pouze na přímou válku, kde bude předem znát svého nepřítele. Bylo zřejmé, že teroristé neměli dostatečnou vojenskou kapacitu, aby na Spojené státy zaútočili přímo, v důsledku toho zvolili jinou bolestivou cestu a zaměřili se na symbolické cíle země, které představovaly ekonomickou sílu, vojenskou moc a centrum legislativy. Tím zcela obešli obranu USA. Motivem al-Káidy bylo podnítit strach po celé zemi, oslabení postavení Spojených států ve světě a podpora jejich politické a náboženské ideologie na Blízkém východě a ve světě muslimů.³¹

²⁹ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, [2012]. str. 36

³⁰ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, [2012]. str. 36

³¹ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, [2012]. str. 36

Why did the terrorists attack the World Trade Center and the Pentagon? *9/11 Memorial & museum* [online]. 2023 [cit. 2024-02-05]. Dostupné z: <https://www.911memorial.org/911-faqs>

Odezvou na teroristické útoky vzniklo ultimátum, vydané tehdejším prezidentem USA Georgem Walkerem Bushem, směřované afghánské vládě. Američané byli přesvědčeni, že tamní režim v Afghánistánu poskytuje zázemí teroristické organizaci. Afghánská vláda dle důrazného požadavku měla Spojeným státům vydat vůdce al-Káidy, Usámu bin Ládina. „*Tyto požadavky nejsou předmětem vyjednávání. Tálibán musí jednat okamžitě. Vydají teroristy nebo budou sdílet jejich osud.*“ Řekl Bush při projevu národu³². Tálibán ovšem požadoval důkazy, že za těmito útoky opravdu stál jejich představitel a že za ně nese veškerou odpovědnost. Ultimátu tehdy nevyhověli, i když dostali možnost vyhnout se konfliktu. Později Tálibán navrhl vydání Usámy bin Ládina do Pákistánu, kde by byl souzen dle islámského práva. S tím americká administrativa nesouhlasila a rozhodla se pro vojenský akt na území Afghánistánu.³³

2.3 Zásah v Afghánistánu z pohledu mezinárodního práva

Z pohledu mezinárodního práva se Afghánský zásah stal podstatnou otázkou, což se projevilo i při přípravě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1374., ve které Rada vycházela z toho, že Afghánistán není odpovědný za napadení Spojených států. Odpovědnost přisoudila rezolucí Tálibánu, který se měl zasloužit o to, aby území nebylo zneužito pro činnost teroristické skupiny. Vládnoucí Tálibán tedy nedostatečně bojoval proti globálnímu terorismu. Tuto povinnost vymezila Rada bezpečnosti OSN v rezoluci č. 1373, která odkazuje na nutnost bojovat všemi prostředky v souladu s Chartou OSN proti hrozbám pro mezinárodní mír a bezpečnost způsobeným teroristickými činy. Také vyzývá země ke spolupráci při prevenci a potlačování teroristických činů. Státy mají rovněž přijímat dodatečná opatření k prevenci, potlačení financování a přípravy jakýchkoli teroristických činů na jejich území, jakýmikoli zákonnými prostředky. Rozhodování Rady vycházelo z principu „attribution of responsibility“ neboli přiřčení odpovědnosti. Tento princip znamenal, že Afghánistán nebyl potrestán za agresi vůči Spojeným státům, ale

³² DRAKE, Daniel. Invaze do Afghánistánu. *Novinky.cz* [online]. 2021 [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-amerika-11-zari-2001-den-kdy-teroriste-napadli-nejen-ameriku-ale-cely-zapad-40371613>

³³ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, [2012]. str. 37

zato, že dovolil operace al-Káidy na jeho území. Tato rezoluce byla podkladem pro legálnost americké intervence.

Potvrzené důvody	Důvody, které nebyly potvrzeny, ani vyvráceny
Přeměna Afghánistánu v základnu al-Káidy	Teroristické útoky 11. 9. 2001 byly naplánovány z území Afghánistánu
Afghánistán se stal základnou mezinárodního terorismu	
Talibánská vláda odmítla vydat Usámu bin Ládina	
Talibán svou politikou představoval hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost v oblasti	

Tabulka č.1: Legitimitnost zahájení války v Afghánistánu

2.4 Vojenská operace v Afghánistánu

Po zamítnutí Talibánu vydat bin Ládina započala 7. října 2001 vojenská operace s titulem Trvalá svoboda (Operation Enduring Freedom – OEF). Tím byl zahájen boj proti terorismu, jehož primárním cílem bylo zničit teroristické sítě a další složky, které jim poskytovaly ochranu. V rámci OEF šlo tedy o zničení teroristické skupiny al-Káida a Talibánu, který jí poskytoval podporu.

V projevu k národu George Walker Bush prohlásil: „*Amerika a naši přátelé a spojenci se spojují se všemi těmi, kteří chtějí mír a bezpečnost na světě, a společně stojíme, abychom vyhráli válku proti terorismu*“.³⁴

Po útocích 11. září se americká armáda začala připravovat na operace. Pro zásah, proti globálnímu terorismu, musel být vytvořen komplexní plán s názvem operace Trvalá svoboda. Jednalo se o plán protiteroristických akcí, jenž musel zahrnovat postup jednotek všech účastnících se zemí v různých státech.

³⁴ WRIGHT, Donald P. *A Different Kind of War: The United States Army in Operation Enduring Freedom (OEF), October 2001 - September 2005*. CreateSpace Independent Publishing Platform, [2010]. str. 27.

Titul bývá přiřazován hlavně operaci v Afghánistánu, ale do akce byly zahrnuty i další země³⁵.

Vojenská akce proti al-Káidě nabízela tři strategické přístupy, mezi nimiž bylo možné vybírat.

První z nich byl přístup letecké ofenzívy. Výhodou tohoto útoku by bylo omezení ztrát na životech vojáků Aliance a spojenců. Relativně snadno by šlo zničit strategické cíle protivníka a ochromit nepřátelskou armádu. Nevýhodou lze spatřovat v počtu civilních obětí. Letecké střely by vyžadovaly maximální možnou přesnost zásahů, jinak by mohlo následkem bombardování či odstřelování dojít k velkému množství ztrát na lidských životech. Proto by se museli vyvarovat chyb, které udělali například v Jugoslávii v roce 1999.

Druhý princip by zahrnoval nasazení rozsáhlé jednotky pozemního vojska. Tohoto principu se USA chtěla vyvarovat vzhledem k opakování chyb, kterých se zde dopustili Sověti v roce 1979. V tom důsledku tedy nenasadila pozemní vojsko podporované leteckou ofenzívou.

Třetí variantou byly tajné operace speciálních komand. Jednalo by se o tzv. „covert actions“, jež jsou operace řízené CIA prováděné s cílem dosáhnout určitého cíle, aniž by skutečnost, kdo je páchá, a že vůbec nějaká operace probíhá, byla veřejně známa. Tato varianta ovšem byla velice riskantní, neboť jednotky zde operující by musely mít odbornou přípravu v rámci prozkoumávání terénu a jeho využití, a to vzhledem k časovému presu nebylo možné. Byly by tak v nevýhodě proti lidem, kteří terén dobře znají.

V závěru se rozhodlo o použití nejúčinnější kombinace. Kombinace leteckých zásahů a činností speciálních sil a na ně navazující činnosti Severní aliance³⁶, která působila jako vnitřní ozbrojená opoziční síla. USA nenasadily pozemní vojsko, ale spolehly se na letecké údery, kdy na sebe vzaly odpovědnost za vedlejší ztráty. Tyto útoky započaly 7. října 2001 a postupně narušily celé vojenské struktury Tálibánu a al-Káidy. Společně s tím porazily i obranu Kábulu,

³⁵ **Země zahrnuté do operace Trvalá svoboda:** Irák, Džibuti, Eritrea, Etiopie, Keňa, Somálsko, Súdán, Seychely, Irán, Pákistán, Afganistán, Kyrgyzstán, Kazachstán, Turkmenistán, Uzbekistán, Tádžikistán, Egypt, Jordánsko, Saudská Arábie, Jemen, Omán, Spojené arabské emiráty, Katar, Bahrajn, Kuvajt.

³⁶ Severní aliance byla vojensko-politická organizace založená v roce 1996 po dobytí města Kábul Tálibánem. Spolupracovala s USA při snaze vyhnat Tálibán. Po tomto úspěchu byla rozpuštěna.

kteřá byla považována za cizineckou legii islamistických extremistů. Velkou roli při dobytí Kábulu sehrála i Severní aliance, jejíž jednotky se do města dostali již 13. října, tedy 6 dní po zahájení operace a ve spolupráci s NATO vyhnaly Tálíbánskou vládu. Úspěch letecké ofenzívy spočíval i v tom, že režim Tálíbán neměl v té době dobrou protivzdušnou obranu. Poté mohla být nasazena speciální americká komanda, která zjistila úkryty vůdců al-Káidy a následně je zahrnala do strategického místa, kde mohli být obklíčeni a zničeni.³⁷

³⁷ EICHLER, Jan. Mezinárodní bezpečnostní vztahy. Praha: Oeconomica, 2004. str. 97.
HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 83-84.

3. ZHODNOCENÍ REGIONU

Afghánský islámský emirát je zemí ležící na asijském kontinentu. Je charakterizován bohatou historií, která sahá tisíce let zpět a je poznamenána mnoha událostmi, jako jsou období rozkvětu, invaze a konflikty, které formovaly zemi do podoby, jakou známe dnes. Geograficky je Afghánistán rozmanitým státem tvořený horskými masivy, rovinami, pouštěmi a údolími. Náboženství, převážně islám, hraje v zemi klíčovou roli a tvoří pevný základ pro hodnoty a kulturu obyvatel země. Spolu s tím dlouhodobý problém terorismu zásadně ovlivňuje bezpečnostní situaci v regionu a má i důsledky na mezinárodní scénu, která proti tomuto problému bojuje. Tento kontext ovlivňuje tedy nejen místní obyvatele, ale zasahuje i do světové politiky a do vztahů s okolními státy. V této kapitole provedeme zhodnocení Afghánistánu, ve kterém se zaměříme na historické hledisko, geografii, náboženství a terorismus, abychom co nejlépe porozuměli současné situaci v tomto regionu

3.1 Historické hledisko

Z geostrategického hlediska se Afghánistán, nacházející se mezi Perským zálivem, Střední Asíí a indickým subkontinentem, stal zájmem několika mocností, jež zde uplatňovaly svoji sílu k dosažení této strategicky významné lokality.³⁸

Tento „mezinárodně politický význam Afghánistánu vzrostl až v 19. století, kdy se ocitl na křižovatce britsko-ruského soupeření. Zájem Ruska vedl přes Afghánistán z toho důvodu, že se nachází na trase směřující na jih, směrem k Íránu, Pákistánu a k teplým vodním masám, zejména pak k Perskému zálivu, Ománskému zálivu, k Arabskému moři a k Indickému oceánu. A pokud jde o britské zájmy, nacházel se Afghánistán na trase dalšího pronikání z Indie směrem k Číně, Tibetu a řece Jang-c'ťiang.“³⁹ Afghánistán je takovým územím, které nelze ignorovat při snaze prosadit se směrem do geopoliticky eminentních oblastí.

Afghánistán je historicky známý jako území, které čelilo mnoha vojenským intervencím. Tyto konflikty nejenže představovaly výzvu pro afghánské vlády, ale také vyžadovaly silný odpor a obranu ze strany tamního obyvatelstva. Tato bojová

³⁸ NOJUMI, Neamatollah. *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, and the Future of the Region*. Palgrave Macmillan, 2002. str. 1.

³⁹ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 15

odvaha a odhodlanost byla prokázána v mnoha historických událostech, kdy se Afghánistán postavil proti různým vnějším a početně vyvráležším mocnostem, které se snažily zasahovat do jeho záležitostí nebo získat kontrolu nad jeho územím. Tento dlouhodobý trend odporu vůči vnějším intervencím představuje důležitý aspekt afghánského národního povědomí a politické identity.

V této podkapitole bude chronologicky charakterizováno pět stěžejních událostí, které významně ovlivnily vývoj Afghánistánu.

Za prvé britsko-afghánské války, známé také jako Velká hra (The Great Game), které představovaly soutěž mezi Británií a Ruskem o vliv v regionu. Z geografického pohledu Rusko postupovalo ze severu od Afghánistánu a Velká Británie expandovala z indického subkontinentu směrem do Střední Asie, a tak hrozil střet obou těchto velmocí.

Další klíčovou událostí byla invaze vojsk SSSR, která se vyznačovala brutálními postupy Sovětského svazu a v důsledku konfliktu bylo Rusko značně zdiskreditováno, což přispělo k jeho postupnému oslabení.

Poslední událostí je operace Trvalá svoboda, která vedla ke svržení vlády Tálibánu a následně k dlouhodobému angažmá západních sil v Afghánistánu, viz. předešlá kapitola. Chronologické zastoupení intervencí v příloze F.

3.1.1 První britsko-afghánská válka

V 19. století narůstal vliv Ruska, které postupovalo přes Kavkaz směrem na jih. Jeho vliv sahal až k Osmanské říši a Persii. Britové se vzhledem ke svým geopolitickým zájmům báli ruské expanze směrem k jimi ovládanému indickému subkontinentu a možného obsazení Afghánistánu. Výstražný signál nastal již v roce 1834, kdy se Peršané pokusili o dobití významného Afghánského města Herát. Pokud by se jim invaze povedla, znamenalo by to získání strategické lokality pro další postup směrem ke Kandaháru a dále pak k Indii.

V Kábulu byli zástupci jak carského Ruska, tak britského impéria a snažili navázat diplomatické styky s tehdejší kábulským emírem Dóstem Muhammadem Chánem. Nacházel se tedy ve střetu zájmů dvou mocností, jenž využíval k upevnění své moci. Vzhledem k této situaci již Britové nemohli riskovat a guvernér lord Auckland se společně se zástupci Východoindické společnosti rozhodli o rozšíření svého vlivu v Afghánistánu vojenskou intervencí.

Tažení začalo v roce 1939 a bylo složeno z přibližně 20 000 vojáků vedených britskými a jejich podřízenými indickými důstojníky. Většinu vojska tvořili Indové. Evropané byli zastoupeni zejména v dobře připravených a technicky řádně vybavených jednotkách.

Bojová kvalita evropských vojáků byla mimořádně vysoká. Po adaptaci na podmínky indického subkontinentu se stali respektovanými bojovníky. Jejich taktika se opírala o účinnou střelbu a pochod v těsných formacích, což byla strategie známá již z dob napoleonských válek. Výzbroj tvořily muškety a bajonety, a dělostřelectvo využívalo šestilibrová děla.⁴⁰ Výpravu doprovázela mohutná zásobovací kolona, která čítala téměř 40 000 mužů, převážně důstojnických služebníků a poháněčů, spolu s 30 000 velbloudy. Takto vysoký počet reflektoval nezbytnost nést veškeré vybavení nutné pro boj v afghánských horách, kde nelze spoléhat na místní zdroje.

První cesta britského vojska směřovala do Kandaháru a setkali se pouze s malým odporem. Následně se prakticky bez boje města zmocnili. Po dobytí města byl novým vládcem Afghánistánu jmenován Šáh Šudža (Šudža ul-Mulk). Tímto krokem si chtěli Britové zajistit vstřícnější přístup k jejich zájmům. Šudža ovšem nebyl vládcem, které ho by tamní obyvatelstvo schvalovalo. Snažil se koupit jejich loajalitu dary a finančními prostředky, což ještě více pobouřilo obyvatele, kteří protestovali proti přítomnosti cizích vojsk na jejich území.

Dóst Muhammad Chán se nacházel v bezpečí v Kábulu, poté co byla jeho vláda prohlášena za nelegitimní.

V Kandaháru se armáda na dlouhý čas zastavila. Bylo důležité opatřit zdroje pro jejich další postup.⁴¹

Po delší pauze byla armáda znovu připravena a vyrazila směrem k městu Kábul, které leží přibližně 500 km severovýchodně od Kandaháru. V cestě jim stála pevnost Ghazní, kterou obklopovaly vysoké a odolné hradby, a na které velel

⁴⁰ BARNES, Gregory Fremont. *The Anglo-Afghan Wars 1839–1919*. Osprey Publishing. Palgrave Macmillan, 2009. str. 19.

⁴¹ FLEK, Václav. PRVNÍ BRITSKO-AFGHÁNSKÁ VÁLKA 1839–1842. *Válečníci starých časů* [online]. 2020 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.militaryhistory.eu/britsko-afghanska-valka/>

HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 21.

syn Dósta Hajdar Chán. I přesto, že britská armáda byla značně vyčerpána z cesty ve zdejším nepříznivém prostředí, kdy je zužovalo horko, nemoci, menší rozbroje a obtížný terén, dosáhla překvapivě rychle svého cíle a pevnost dobyla. Zvolila taktiku, jenž spočívala v postupném odstřelování obránců hradeb a vytvoření prostoru pro skupinu britských vojáků, kteří před bránu naskládali pytle se střelným prachem a následně ji odpálili a pronikli do pevnosti. Pevnost, která měla velký strategický význam se tak ocitla pod kontrolou Britů.⁴² *„Dóst Muhammad měl v čase probíhajícího útoku na pevnost k dispozici více než 13 000 mužů. K obraně pevnosti je ale nevyslal. Místo toho se jeho vojsko koncentrovalo v okolí Kábulu k ochraně města.“*⁴³

Po tomto vítězství již Britské armádě nestálo nic v cestě a pokračovala směrem do Kábulu. Vzhledem k podplacení většiny afghánských velitelů se ve městě jednotky střetly pouze s nepatrným odporem Dósta a zbývající částí jeho loajálních vojáků. Britové tak dosáhli opět jednoduchého triumfu. Bývalému vládci se podařilo uniknout do Buchary, a tak se konečně mohl emír Šáh Šudža formálně stát novým vládcem.

Po obsazení Kábulu již Britové nepokračovali v invazi a vybudovali svůj vojenský tábor nedaleko města. Ten byl ovšem umístěn na strategicky nevýhodné lokalitě v nížině, a proto se stali terčem odstřelování tamních kmenů z vyvýšených pozic. Útoky se postupně stupňovaly a Britské jednotky byly značně oslabené a zásoby se tenčily. Britové povolali dokonce i jednotky z pevnosti Ghazní, které ovšem cestou překvapil další ze synů Dósta, Muhammad Akbar Chán. Poslední možností by byly posily z Indie, které se ovšem přes již zasněžené horské průsmyky, do Kábulu nemohly dostat. Rozhodli se proto jít cestou diplomacie.

Vyjednávání byla zpočátku složitá, ale nakonec byl Britům umožněn „bezpečný“ odchod do Džalalabádu. Během ústupu se skupina potýkala s obtížným terénem, nízkými teplotami, nemocemi a nedostatkem surovin. Několik jich zemřelo kvůli vysokým mrazům. Aby toho nebylo málo, po celou cestu je

⁴² VOGELSANG, Willem. *Dějiny Afghánistánu*. D (Grada). Praha: Grada, 2010. str. 248.

⁴³ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 21.

FLEK, Václav. PRVNÍ BRITSKO-AFGHÁNSKÁ VÁLKA 1839–1842. *Válečníci starých časů* [online]. 2020 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.militaryhistory.eu/britsko-afghanska-valka/>

napadaly místní kmeny. Z přibližně 4 500 vojáků se do Džalalabádu dostal pouze jediný. Viz příloha F.

Britové se ještě chvíli pokoušeli udržet si svoji pozici v zemi, ovšem neúspěšně. Uvědomili si, že na tyto kruté podmínky nebyli vůbec připraveni a Afghánistán opustili na konci roku 1842. Na trůn znovu usedl Dóst Muhammad Chán.⁴⁴

3.1.2 Druhá britsko-afghánská válka

V polovině 70. let 19. století se Britové začali obávat sílícího vlivu Ruska a jeho postupu směrem k afghánským hranicím. Proto začali připravovat možnost obsazení Afghánistánu budováním vojenské základny nedaleko afghánských hranic.⁴⁵ Obavy ještě vzrostly poté, co se po rusko-turecké válce v roce 1877, podařilo Rusku proniknout až k okolí Konstantinopoli. Ovládnutí tohoto strategického místa by výrazně ovlivnilo možnost přístupu ke Středozemnímu moři.

Velká hra se opět plně rozjela a britští a ruští zástupci se snažili prosadit na kábulském dvoře za účelem získání vlivu v zemi. Afghánský emír Šer Alí se však takovému kroku vyhýbal, aby zajistil stabilitu své vlády a neutralitu země. Navzdory tomuto postoji dorazila v létě 1878 do Kábulu ruská delegace vedená generálem Nikolajem Grigorjevičem Stoletovem. Britové samozřejmě nemohli tento krok nechat bez odezvy a vyžádali si okamžité přijetí britského zástupce na emírově dvoře. Emír je však odmítl a na tuto diplomatickou urážku Britové odpověděli ultimátem, že emír musí nejpozději do 20. listopadu 1878 přijmout britské síly na svém území.

Jeden den po uplynutí ultimáta vstoupila podruhé britská armáda do Afghánistánu. Jejich počet čítal kolem 36 000 mužů. Britové se poučili z chyb první britsko-afghánské války. Věnovali značnou pozornost modernizaci výzbroje a změně poměru britsko-indického personálu. Převaha indických jednotek byla snížena a počet evropských vojáků se zvýšil. Postup britských vojsk do Afghánistánu měl podobný průběh jako v první válce. Oddíly se bez větších obtíží

⁴⁴ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 21-22.

⁴⁵ VOGELSSANG, Willem. *Dějiny Afghánistánu*. D (Grada). Praha: Grada, 2010. str. 254

prodíraly směrem ke strategickým městům, která postupně obsazovaly. Cíl byl jasný, rychle dobýt Kábul. V první polovině ledna 1879 byl dobyt Džalalabád, následovalo obsazení Kandaháru a oba oddíly se poté spojily s motivem obsadit Kábul.

Novým kábulským vůdcem se stal emír Jakúb Chán, který nahradil zesnulého emíra Šer Alího, jenž zemřel při útěku do Petrohradu. Jakúb následně podepsal dohodu o vzniku britského protektorátu v Afghánistánu.

Problémy, jimž čelili Britové již v první válce se začaly opakovat. Jejich vojenské obsazení s nasazenou vládou a jejím panovníkem nezaručovalo kontrolu nad územím. Afghánci se nedokázali smířit s britským okupantstvím, což vyústilo v povstání Kábulu a odražení nepřátelské armády. Společně se skupinou bojovníků, která předtím stihla dobýt město Kandahár zpět, se zmocnili i Kábulu. Emír Jakúb i přes jeho snahu potlačit povstání byl zbaven funkce a deportován do Indie.

Rozhodující bitva nastala u Maiwandu, kde britská armáda stála proti mnohem početnější skupině a utrpěla opět drtivou porážku. Po této akci bylo opět jasné, že podrobení Afghánistánu je nad jejich síly. V roce 1881 opustily území poslední jednotky.⁴⁶

3.1.3 Třetí britsko-afghánská válka

Afghánistán vstoupil do dvacátého století jako země, která nikdy nebyla kolonizována, byla však značně zaostalá a chudá. Jednalo se ovšem o relativně stabilní emirát pod britskou sférou vlivu. Na počátku dvacátého století se objevily první významné pokusy o modernizaci, včetně založení první světové školy a výstavby první elektrárny v zemi, což naznačovalo snahu o proměnu a pokrok.⁴⁷

Tehdejším představitelem vlády byl emír Habíbulláh, který sehrál důležitou roli v období první světové války, kdy vyhlásil oficiální neutralitu země. Takováto afghánská zahraniční politika vyvolala situaci, jež se stala komplikovanou vůči Osmanské říši, která se v době konfliktu jasně přiklonila na stranu Německa a

⁴⁶ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 23-24.

⁴⁷ Rada bezpečnosti (SC) – Afghánistán. *ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY* [online]. 2011 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Afghanistán-UNSC.pdf>

Rakousko-Uherska a podněcovala další islámské státy ke stejnému postoji. Habíbulláh, přes narůstající tlak, odmítl jakékoli přímé akce proti britským zájmům v afghánském území. Přesto přijal delegaci všech zainteresovaných stran, podobně jako jeho předchůdci.⁴⁸

Za dosud plně neobjasněných skutečností došlo v únoru 1919 k zavraždění Habíbulláha a trůn převzal jeho syn Amanulláh. Ihned po nástupu do úřadu odmítl Amanulláh smlouvu z Gandamaku, která na konci Druhé afghánské války udělila Britům kontrolu nad afghánskou zahraniční politikou, tím jasně vyjádřil svoje sympatie k Rusku. Zároveň také podporoval indické národní povstání.⁴⁹ Během následujících týdnů vyhlásil emír plnou nezávislost Afghánistánu, jež bylo jako první uznáno právě sovětskou vládou.⁵⁰

Po skončení první světové války (1918) Amanulláh věřil, že britští a indiští vojáci budou příliš zmožení válkou, aby se ubránili. Doufal rovněž, že využije trvajících nacionalistických nepokojů v Indii a dne 3. května 1919 vstoupily oddíly afghánských vojáků do Britské Indie. Britská odpověď přišla téměř okamžitě a 6. května zahájili třetí britsko-afghánskou válku.⁵¹

„Afghánské ozbrojené síly čítaly přibližně 50 000 mužů. K dispozici měly několik regimentů jezdeckva a necelých 300 kusů moderních děl. Emír se podobně jako jeho předchůdci mohl spolehnout na případné povolání více než 80 000 mužů z místních kmenů.“⁵² Anglo-indické jednotky měli značnou výhodu spočívající ve využívání nových technologií. Nasadily nové zbraňové systémy ve formě kulometů a letadel, které jim pomohly úspěšně likvidovat afghánské jednotky a stanoviště.

Pro Afghánistán situace nevypadala dobře, ovšem strach z celoindického povstání a tím pádem ztráty jejich kontroly nad územím, donutil Brity k ústupu a k vytvoření mírové smlouvy s Afghánistánem v srpnu 1919. Britové následně uznali nezávislost Afghánistánu, čímž nastal definitivní konec Velké hry. Z dnešního pohledu měla velký význam pro budoucí vývoj Afghánistánu sovětsko-afghánská

⁴⁸ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 24-25.

⁴⁹ Third Afghan War and the Revolt in Waziristan. National Army Museum [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.nam.ac.uk/explore/third-afghan-war-and-revolt-waziristan>

⁵⁰ MAREK, Jan. *Dějiny Afghánistánu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. str. 229.

⁵¹ Third Afghan War and the Revolt in Waziristan. National Army Museum [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.nam.ac.uk/explore/third-afghan-war-and-revolt-waziristan>

⁵² HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 25.

dohoda o přátelství a spolupráci podepsaná oběma stranami na počátku roku 1921.⁵³

3.1.4 Sovětsko-afghánský konflikt

Během sedmdesátých let minulého století se komunistické křídlo v Afghánistánu rozdělilo na dvě frakce a celkově upadlo do hluboké krize. Následně na to SSSR rozhodne o invazi. Rozsáhlá intervence do Afghánistánu započala 24.12.1979.⁵⁴ Hlavními důvody dle tehdejší brežněvovské vlády byly potlačení vlivu USA na islámském území, zesílení íránského odstupu od spolupráce se Sovětským svazem a posilování vazeb se západem, a obavy ze změny partnerství Afghánistánu vůči SSSR. Významnou událostí se též stalo, když moc převzal Hafizulláh Amín, který nechal zavraždit prosovětsky orientovaného Núra Muhammada Tarakího, který předtím založil sovětskou stranu s názvem Lidová demokratická strana Afghánistánu. Současně také provedl několik prosovětských reforem, například správní a pozemkovou reformu, které byly značně neoblíbené a vyústily v občanskou válku.⁵⁵

Amín zastával veškeré role svého předchůdce, avšak snažil se odlišit důrazem na své islámské kořeny a úsilím o obnovu země. Nicméně sledoval postupně rostoucí vliv KGB⁵⁶, která pronikala do všech afghánských mocenských struktur. Dne 27.12. 1979 sedm set příslušníků sovětských speciálních sil, kteří byli oděni do afghánských uniforem, provedlo útok na nejdůležitější Kábulské instituce. Amín byl nakonec obviněn z toho, že spolupracuje s Ústřední zpravodajskou službou USA (CIA) a stejně jako jeho předchůdce byl v prosinci 1979 během sovětské invaze zavražděn. Na jeho post dosadili Babraka Karmala, který doposud plnil funkce velvyslance v Praze.

Původním záměrem bylo uskutečnit státní převrat a následně se soustředit na postupnou "afghanizaci" celého státu, což zahrnovalo převzetí hlavních úkolů afghánskými ozbrojenými silami. Sovětská armáda a KGB měla poskytovat těmto

⁵³ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 25.

⁵⁴ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. str. 71.

⁵⁵ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 27

⁵⁶ KGB neboli česky Výbor státní bezpečnosti byla sovětská tajná služba plnící úkoly špionáže, tajné policie a boje proti politické opozici Sovětského svazu v letech 1954-1991

silám výcvik, výzbroj a důležité informace potřebné k potlačení případného odporu. Je třeba zdůraznit, že strategický válečný plán pro zachování komunistického režimu v Afghánistánu nebyl Sověty nikterak připraven. Zatímco Sověti byli v Afghánistánu aktivní vojensky, nedělali žádné konkrétní politické kroky k zachování komunistického režimu.

Při konfliktu se SSSR potýkal s několika problémy. Z anglo-afghánských válek již víme, že tamní obyvatelstvo nevykazuje vůli přijetí jiné kultury na svém území, a tak sovětské působení v zemi bylo značně neoblíbené a vyvolalo velký odpor. Tento válečný odpor afghánských bojovníků nebyl podřízen žádnému centrálnímu řízení. Tato taktika boje přetrvává v Afghánistánu dodnes. Afghánská válka byla vedena prostřednictvím různě rozptýlených kmenových bojovníků, kteří měli výhodu ve vynikající znalosti vlastního terénu. Strategie, jež spočívá v momentu překvapení umožnila způsobit, prostřednictvím neočekávaných nájezdů, min, uzavřených cest, ostřelování a vyčerpání, nepřátelské armádě velké škody a přispět tak k vítězství.

Sověti konfrontováni narůstajícím odbojem začali využívat extrémně brutální taktiky, které zahrnovaly zavražďování, šíření dezinformací s cílem rozeštvát jednotlivé kmeny, vojenské čistky a rozsáhlé minování území. Jejich krutost se neomezovala pouze na vzbouřence, ale čím dál tím více zasahovala i civilní obyvatelstvo. Zabíjení civilistů často nebylo pouze "vedlejší škodou", nýbrž přímo hlavním cílem vojenských operací. Sověští vojáci tak během okupace Afghánistánu systematicky porušovali lidská práva a dopouštěli se válečných zločinů. Odhady civilních obětí činí kolem 600 000 a počet migrantů se pohybuje okolo 3 až 5 milionů.

Výraznou roli v konfliktu sehrála i politická a finanční pomoc Pákistánu afghánským mudžahedínům. Nicméně tato pomoc nebyla motivována altruismem, ale spíše vlastními zájmy, jež později změnily Afghánistán v centrum radikálního islamismu a terorismu.

Dalším významným faktorem byla i pomoc ze Spojených států amerických, které začaly podporovat komunistickou opozici v Afghánistánu již před samotnou sovětskou intervencí. Tento krok byl součástí americké strategie omezování vlivu Sovětského svazu v regionu a podpory protikomunistických sil v Afghánistánu. Nicméně po intervenčním zásahu Sovětského svazu na tomto území, USA tento

krok začaly vnímat jako hrubý zásah do svých vlastních interních zájmů v Perském zálivu. Začaly nejen dodávat zbraně a poskytovat finanční podporu, ale také se aktivně podílely na výcviku mudžahedínů. Tito bojovníci byli naverbováni a cvičeni v táborech nacházejících se na hranicích mezi Afghánistánem a Pákistánem. Američtí odborníci poskytovali trénink v bojových dovednostech a technikách, a to včetně zacházení se zbraněmi a výbušninami. Tímto způsobem bylo v podstatě umožněno, že někteří z těchto mudžahedínů se stali klíčovými postavami v budoucích teroristických organizacích, jinak užívané tvrzení: „Američané si vycvičili své budoucí teroristy“.

Do konfliktu se zapojila i Organizace spojených národů. V době nelegitimní sovětské intervence do Afghánistánu bylo prostředí v Radě bezpečnosti OSN poznamenáno bipolární konfrontací a nedostatkem konsensu. Sovětský svaz využíval svého postavení, co by stálého člena Rady bezpečnosti a bránil své zájmy, což znesnadňovalo dosažení jednotné shody názorů. Očekávat výrazné kroky ze strany mezinárodního společenství proto nebylo realistické, což se nakonec potvrdilo. Nestálí členové OSN předložili návrh rezoluce proti intervenci do Afghánistánu, kterou Sověti ihned vetovali. Jedinou možností, jak donutit vojska k opuštění Afghánistánu, byla rezoluce Sjednocení pro mír, která umožňuje valnému shromáždění převzít iniciativu v situaci, kdy Rada bezpečnosti není schopna kvůli nesouhlasu svých stálých členů zasáhnout proti narušení míru nebo v případě agrese. Stejně jako v současné válce na Ukrajině, i tehdy, přestože OSN jasně kritizovalo intervenci SSSR do Afghánistánu, nebyla realizace stažení uskutečněna. Někteří tvrdí, že OSN měla hrát aktivnější roli v afghánském konfliktu a podporovat diplomatická jednání o mírovém řešení, což by pomohlo snížit lidské utrpení a obnovit stabilitu v zemi. Kvůli svému přístupu je tak Organizace spojených národů často terčem kritiky.

V průběhu období od prosince 1979 do února 1989 si vinou válečného konfliktu Sovětský svaz vybral vysokou daň ve formě lidských životů. Počet mrtvých sovětských vojáků se uvádí okolo 15 000, ačkoliv toto číslo může být několikrát větší. Neuvěřitelných 62 % bylo mladších dvaceti let. To však pouze částečně odhaluje rozsah utrpení. Kromě těchto obětí bylo dalších 50 000 vojáků zraněno, přičemž mnozí z nich trvale nesli následky jak fyzické, tak psychické.

Tento konflikt rovněž přinesl obrovské náklady, které se pro Sovětský svaz

staly devastujícími vzhledem k jeho již tak obtížné ekonomické situaci. Tyto výdaje nejen prohloubily již existující rozdíly ve studené válce s USA, ale také přispěly k dalšímu oslabení sovětského státu.

Sovětská armáda ztratila svou prestiž tím, že nedokázala porazit malé a relativně slabě vyzbrojené vzbouřenecké skupiny. Také se zdiskreditovala poskytováním zkreslených informací o situaci v Afghánistánu, tvrdících, že vše probíhá podle plánu. Nejzávažnějším důsledkem byla ztráta mezinárodního respektu a důvěryhodnosti Sovětského svazu, což bylo způsobeno nejen samotnou vojenskou intervencí, ale především brutálním zacházením s afghánským obyvatelstvem.

Cíl	Míra úspěšnosti
„Afghanizace“ afghánských ozbrojených sil	Velmi nízká
Brutální vojenské represe	Krátkodobě účinná, dlouhodobě nesmírně diskreditační
Vytváření sítě informátorů	Velice nízká
Zaminovávání	Vysoká co do ničivých důsledků, ale mimořádně diskreditující na mezinárodním poli

Tabulka č.2: Zhodnocení sovětské okupace Afghánistánu

Ukončení sovětského tažení v Afghánistánu se stalo jednou z hlavních priorit tehdejšího vůdce Sovětského svazu Michaila Gorbačova, které také dosáhl společně se snahou o zlepšení vztahů se Západem, zejména s USA, a s úsilím o snížení vojenských výdajů a restrukturalizaci ekonomiky. Všechny tyto důvody vedly k zániku Sovětského svazu a k ukončení studené války.

Sovětská invaze Afghánistánu a pozdější stažení jeho armády v roce 1989 měly značné důsledky pro mezinárodní bezpečnostní situaci. Tyto změny se projeví zejména v tom, že se Afghánistán stal důležitým bodem zájmu v mezinárodní politice a bezpečnostní sféře a rovněž se stal útočištěm pro radikální islámské hnutí a terorismus, a že současně posílily regionální moc

Pákistánu, který se stal důležitým hráčem v politice a bezpečnostní situaci v oblasti.⁵⁷

Ze zkušeností z anglo-afghánských konfliktů a sovětské invaze do Afghánistánu lze odvodit několik klíčových poučení, která mají širší význam i pro současnost:

- Afghánci mají ve svých bojích strategickou výhodu díky obtížnému terénu, který poskytuje přirozenou ochranu a ztěžuje nepřátelský pohyb. Tento horský a klimaticky nepříznivý terén komplikuje vojenské operace a umožňuje místním bojovníkům lépe využívat své znalosti terénu.
- Místní odolné a motivované ozbrojené skupiny dokážou porazit i mnohem početnější a lépe vybavená vojska.
- Zahraniční intervence evokují povstání a mohou vést k dlouhodobým mezinárodním důsledkům a ohrožit globální bezpečnost.
- Je nezbytné stále hledat, prostřednictvím diplomacie a politiky, cesty k prevenci konfliktů.

3.2 Geografické hledisko

Afghánský islámský emirát je vnitrostátní zemí ležící na pomezí Střední a Jižní Asie. Nejdelsí hranici na jiho-východě tvoří s Pákistánem. V severních oblastech sdílí hranice s Turkmenistánem, Uzbekistánem a Tádžikistánem a na západní straně sousedí s Íránem. Vzhledem k dlouhému a úzkému východnímu výběžku, též známého jako Vachánský koridor sousedí na malé části s hranicí Číny.

Z topografického hlediska tvoří většinu země horské oblasti. Pohoří Hindúkuš rozpínající se od severovýchodu k jihozápadu, rozděluje severní provincie od zbytku země. Nejvyšší hora nacházející se v tomto pohoří je Nošak, která dosahuje výšky 7 492 metrů nad mořem. Dalším pohořím je Pamír. Směrem na západ se pohoří Hindúkuš rozděluje do mnoha hřebenů, jako jsou Kóhe, Bábá

⁵⁷ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 26-34.

MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. str. 69-79.

a Safédkóh, a vytváří průsmyky, jako jsou Chajbar, Šibar nebo Sálang. Na severních hranicích země s bývalými republikami Sovětského svazu se rozkládají stepi s průměrnou nadmořskou výškou přibližně 600 metrů nad mořem. Naopak na jihozápadě země, u hranic s Íránem a Pákistánem, se rozprostírají suché polopouště a pouště Registán a Dasht-e Margo. Viz příloha E.

V pohořích pramení většina Afghánských řek, z nichž mezi nejvýznamnější patří Amudarja, Tedžen, nejdelší řeka Afghánistánu Hilmand a Kábul, která se vlévá do Indu a jako jediná odtéká do moře, konkrétně do Indického oceánu. Zbytek řek se vlévá do pouští, kde následně vysychá nebo do opuštěné bažinaté oblasti u hranic s Íránem jinak známé jako Seistan.

Z hlediska klimatu je Afghánistán charakteristický chladnými a sněhovými zimami a horkými suchými léty. Teplotní výkyvy jsou zde extrémní, jak během dne, tak i mezi jednotlivými ročními obdobími a místy. Například v hlavním městě Kábul, který leží ve výšce přibližně 1 800 metrů nad mořem, může ráno teplota dosahovat pouze 10 °C a během dne dosahuje až 38 °C. Na rovinách, které se nacházejí pouze 145 kilometrů od Kábulu a na jihozápadě, dosahují letní teploty neuvěřitelných 46 °C.

Tato země v sobě skýtá nesmírné množství přírodního bohatství. Nejvíce rozšířená je zde železná ruda, která se hojně vyskytuje na východě státu. K dalším zdrojům patří například zemní plyn, ropa, zlato, uhlí, měď, síra, olovo, zinek, sůl a drahé kameny.

Vezmeme-li v úvahu přírodní katastrofy na území se vyskytují hojně ničivá zemětřesení zejména v pohoří Hindúkuš. Dalšími problémy jsou záplavy a trvající sucha, které ohrožují zemědělskou produkci a životní podmínky pro místní obyvatele.

Při pohledu na enviromentální problémy jsou klíčovým problémem nedostatečné zásoby pitné vody a jídla. Téměř polovina z celkového počtu přibližně 40 milionů občanů země trpí akutním nedostatkem potravin. V důsledku rostoucích cen potravin a upadající ekonomice podnikají těžké kroky. Prodávají vše, co mohou, aby zajistili pro své rodiny dostatek jídla a často provdávají své dcery, aby je již nemuseli živit. Dalšími enviromentálními problémy jsou degradace

půdy, odlesňování pro zajištění paliva a stavebního materiálu, rozšiřování pouští a znečištění vzduchu a vody.⁵⁸

3.3 Náboženství a etnikum v Afghánistánu

Odhady přesného počtu afghánského obyvatelstva se kvůli nedostatku relevantních dat různí, ale trvale zde žije okolo 40 milionů lidí. Z tohoto počtu přibližně 71 % obyvatel pobývá na venkově, 24 % ve městech a 5 % vede kočovný způsob života. Přes 3 miliony Afghánců kvůli bezpečnostní hrozbě a ekonomickým motivům trvale žije v Pákistánu a Íránu.⁵⁹

Z populačního fondu OSN vyplývá, že Afghánistán se pyšní jednou z nejmladších a nejrychleji rostoucích populací na světě. Roční přírůstek činí 2,37 %. Téměř 67 % obyvatel je mladších 25 let a průměrný věk 19 let ho řadí mezi nejmladší země na světě.⁶⁰

Afghánistán je domovem čtyř hlavních etnických skupin z nichž téměř polovinu tvoří Paštunové, dalšími jsou Tádžikové, kteří zastupují přibližně 22 %, Uzbekové 9% a Hazáři také 9 %. Kromě nich je ústavou přijato dalších deset menšin. Oficiálními jazyky jsou darí a paštó. Darí je preferován představiteli vlády. Dalšími jazyky, které se místně používají jsou turkmenština, uzbečtina, núričština a balúčština.

Téměř všichni obyvatelé Afghánistánu jsou muslimové, přičemž 90 % z nich následuje sunnitský hanafský ritus a zhruba 7 % vyznává šíitský islám. Menší komunity hinduistů a sikhů jsou převážně koncentrovány ve městech. Židovská komunita opustila zemi koncem 20. století, přesto zde stále existuje jedna synagoga. Křesťané, jejichž počet se odhaduje na několik set až osm tisíc, praktikují svou víru v utajení, protože veřejný projev křesťanské víry

⁵⁸ Afghanistan Geography. Country reports [online]. [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <https://www.countryreports.org/country/Afghanistan/geography.htm>

Pomoc dívkám v Afghánistánu. Care [online]. [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <https://care.cz/pomocafghanistanu/>

⁵⁹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Souhrnná teritoriální informace: Afghánistán: Obyvatelstvo* [online]. 2022 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2022/05/20/afghanistan-souhrna-teritorialni-informace-2021-122929571.pdf>

⁶⁰ STEFAN, Petr. 10 věcí, které jste (možná) nevěděli o Afghánistánu. *Člověk v tísni* [online]. 2021 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/10-veci-ktere-jste-nevedeli-o-afghanistanu-8019gp>

v Afghánistánu čelí silnému společenskému nátlaku. Ateisté tvoří méně než 3 % populace.⁶¹

3.4 Terorismus na území Afghánistánu

Sovětsko-afghánský konflikt znamenal zlomový moment pro vznik islámských nevládních organizací ve 20. století. Na hranicích mezi Pákistánem a Afghánistánem začaly vznikat nové nevládní organizace se zaměřením na poskytování finanční podpory mudžahedínům, kteří bojovali za svou víru proti sovětské okupaci. V průběhu 80. let se tyto organizace rozšířily do širšího spektra činností, zahrnujícího nábor, výcvik a vzdělávání nových dobrovolníků. Kromě toho se podílely na rozvoji zdravotnictví v regionu.

V 80. letech minulého století působilo na afghánsko-pákistánském pomezí několik významných nevládních organizací, mezi než patřilo i významné Afghánské provozní centrum, založené v roce 1984 Dr. Abdullahem Azzamem a Usámou bin Ládinem. Podpora těchto nevládních institucí nebyla omezena pouze na poskytování pomoci nevinným obětem válečného konfliktu, ale byla součástí jejich závazku podporovat boj s výrazným náboženským podtextem.

Afghánské provozní centrum také známé jako Maktab al-Khiamat financované ze zdrojů Saudské Arábie a sídlící v Pěšavaru, bylo původně zaměřeno na podporu bojujících proti sovětské okupaci Afghánistánu. Tato organizace spolupracovala s nově vzniklými pobočkami ve Spojených státech amerických. Po skončení sovětsko-afghánské války se Centrum transformovalo do organizace známé jako al-Káida.

Hlavním úkolem Centra bylo rekrutovat nové dobrovolníky, kteří se rozhodli bojovat ve jménu džihádu⁶² proti Sovětům. Ti, kteří přicházeli z různých arabských zemí na afghánsko-pákistánské hranice, kontaktovali Centrum a bylo jim poskytnuto ubytování a vzdělání potřebné k boji. Individuální schopnosti každého rekruta byly zhodnoceny a podle toho byl stanoven adekvátní výcvik, aby se mohl

⁶¹ MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Souhrnná teritoriální informace: Afghánistán: Obyvatelstvo* [online]. 2022 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2022/05/20/afghanistan-souhrnna-teritorialni-informace-2021-122929571.pdf>

⁶² Džihád – jeden ze základních termínů věrouky islámu. Slovo džihád znamená „snahu, „úsilí“, „zápas/zápasit“. Většina veršů Koránu hovoří o snaze věřících bojovat za nalezení cesty k Alláhovi. Bojovat o lepší život svůj, blízkých i komunity a společně bojovat o územní rozšíření islámu.

stát efektivním bojovníkem ve jménu džihádu. Kromě vojenského výcviku byli dobrovolníci podrobeni důkladnému ideologickému školení.

Hlavním představitelem Maktab al-Khiamat byl Dr. Abdullah Azzam, nicméně za financování byl zodpovědný Usáma bin Ládín, který se narodil do velice bohaté rodiny, jež se zasloužila o výstavbu infrastruktury v Saudské Arábii. Díky své finanční podpoře a angažmá v boji proti sovětské okupaci se dostal do povědomí obyvatel Afghánistánu a Pákistánu. Během svého života se Usáma bin Ládín zapojil do spolupráce s islámskými učenci a radikálními skupinami a začal podporovat Muslimské bratrstvo. Jeho cílem bylo aktivně přispět k obnově muslimské společnosti a přesvědčit muslimy o nutnosti sjednocení a společného úsilí ve jménu islámu.

Odhaduje se, že provoz organizace stál ročně okolo 300 000 dolarů. Z finančních prostředků byly hrazeny životní náklady pěti až šesti Arabů, kteří se starali o každodenní fungování organizace. Ta zahrnovala vytvoření několika výborů, včetně těch zabývajících se vojenským výcvikem, logistikou a dopravou, i když podle svědectví blízkých spolupracovníků a pozorovatelů organizace působila velmi chaoticky. Jedním z hlavních úkolů Afghánského provozního centra byla péče o bojující dobrovolníky během jejich výcviku, než byli nasazeni do boje. Centrum postupně vytvářelo detailní databázi všech mudžahedínů, což Usáma bin Ládín později využil při zakládání al-Káidy.

Kromě toho centrum sloužilo jako distribuční a propagandistické středisko afghánského džihádu nejen v Afghánistánu a Pákistánu, ale také prostřednictvím vydávání časopisů, jako jsou al-Jihad nebo Inspire, který informuje a inspiruje radikální následovníky.⁶³

Po podpisu Ženevské dohody o Afghánistánu v dubnu 1988, která určila podmínky pro období po stažení sovětských vojsk, jednání mezi Afghánistánem, Pákistánem, USA a SSSR mělo zásadní dopad na budoucí vývoj v Afghánistánu. I přes dohodu pokračovaly Spojené státy a Pákistán v podpoře protisovětských odbojových skupin a organizací, což vedlo k jejich postavení jako de facto vládců

⁶³ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. str. 79-86.

v různých částech území. Tím došlo k oslabení centrální moci v Kábulu a vytvoření prostoru pro Afghánistán jako útočiště pro nejradikálnější islámské extremisty.⁶⁴

V průběhu konce sovětsko-afghánské invaze zůstala viset otázka nad tím, co bude s dobrovolníky, kteří přišli bojovat na území Afghánistánu. Mezi Dr. Abdullahem Azzamem a Usámou bin Ládinem docházelo k názorovým rozdlům. Zatímco Dr. Azzam preferoval procentuální rozdělení mudžahedínů pod velením vojenských velitelů, bin Ládín chtěl udržet bojovníky pohromadě s cílem posílit jejich připravenost k účasti v islámských hnutích po celém světě. Během konfliktu bylo rekrutováno a ideologicky vzděláno několik tisíc budoucích islamistů, a oba se zabývali otázkou, jak s nimi dále naložit. Začali šířit termín "al-Káida", což znamená "základna" a byl používán k označení těchto dobrovolníků nebo těch, kteří by se k nim chtěli připojit. Následně Dr. Azzam navrhoval, aby al-Káida fungovala jako organizace s rychlou reakční schopností v situacích ohrožujících muslimské obyvatelstvo, zatímco bin Ládín preferoval návrat dobrovolníků do jejich mateřských zemí, kde by mohli uplatňovat své ideologické a bojové znalosti a šířit tak myšlenku džihádu. Některé státy, jako Egypt, Jordánsko a státy Maghrebu, odmítly přijímat zradikalizované bojovníky, protože se obávaly ohrožení svých režimů. Naopak Jemen a Súdán podporovaly návrat mudžahedínů z Afghánistánu a poskytovaly azyl těm, kteří se později mohli rozhodnout k jakému radikálnímu hnutí se připojí.

V listopadu 1989 se Dr. Azzam stal terčem bombového útoku, čímž se vedení al-Káidy ujal Usáma bin Ládín, který následně pobýval v letech 1991 až 1996 v Súdánu. V době zdejšího působení se zasloužil o budování místní infrastruktury. Společně s tím přinesl i velké množství financí a vybudoval si tím dobrý vztah s prezidentem Súdánu Umarem al-Bašírem. Avšak tlak ze strany Egypta a USA nakonec způsobil jeho nucený odchod ze země. Po svém vyhoštění se v roce 1996 vrátil do Afghánistánu, kde se podílel na výcviku nových mudžahedínů, kteří dorazili až po skončení sovětské invaze.

Po skončení sovětsko-afghánské invaze se Afghánistán dostal pod kontrolu Tálibánu, což vyvolalo závažné problémy nejen na domácí, ale i na

⁶⁴ HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 34

mezinárodní úrovni. Po příchodu Usámy bin Ládina došlo k navázání dobrého vztahu s vedením v Afghánistánu.

Al-Káida jak vojensky, tak finančně podpořila Tálibán, což mu umožnilo ovládnout celé území státu včetně důležitých obchodních tras s omamnými látkami. Na přelomu století už ovládal 95% území a nastolil zde islámský režim. Na oplátku bin Ládin získává bezpečné útočiště pro al-Káidu, díky čemuž se může věnovat i rozšíření ideologie a struktury tohoto radikálního hnutí, které se později transformovalo v teroristickou organizaci globálního měřítka. Zřídil zde několik výcvikových táborů pro teroristy a připravil útok na USA k němuž došlo 11. září 2001. V prvním desetiletí 21. století bylo téměř celé území Afghánistánu využíváno al-Káidou jako klíčová základna pro své globální teroristické operace po celém světě. V tomto mezinárodním kontextu se Afghánistán stal bezpečnostní hrozbou.⁶⁵

⁶⁵ MAKARIUSOVÁ, Radana. *Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. str. 90-102.

EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnostní vztahy*. Praha: Oeconomica, 2004. str. 97.

HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 34-35.

4. VOJENSKÉ OPERACE NATO

Pro politicko-vojenskou organizaci s pokročilými vojenskými prostředky, jako je NATO, jsou operace a mise klíčovým nástrojem pro řešení krizí v blízkém i vzdálenějším sousedství. Přispívají nejen k posílení bezpečnosti v daných oblastech, ale také k ochraně vlastní bezpečnosti vzhledem k rostoucí provázanosti bezpečnostního prostředí. Tyto mise jsou nezbytnou součástí úsilí o stabilizaci regionu. Mnohé z těchto operací rovněž přispívají k boji proti terorismu.⁶⁶

Z toho vyplývá, že NATO aktivně přispívá k míru a bezpečnosti na mezinárodní úrovni. Podporuje demokratické principy a zároveň se zavazuje k mírovému řešení konfliktů. Pokud však diplomatické úsilí selže, NATO disponuje vojenskými kapacitami k provedení operací prevence a řízení krizí, buď samostatně nebo ve spolupráci s dalšími zeměmi a mezinárodními organizacemi.⁶⁷

V této kapitole nejprve bude prozkoumán princip kolektivní obrany, který je základním kamenem Aliance a představuje jednu z nejdůležitějších doktrín NATO. Následně budou tyto operace kategorizovány a rozebrány podle jejich charakteristik a cílů. Důraz bude kladen na různorodé typy operací, které NATO provádí, a na jejich strategický význam v rámci udržování mezinárodní bezpečnosti a stability. Kromě toho budou představeny další významné operace, které Aliance podnikla, a bude proveden jejich stručný přehled, aby bylo dosaženo hlubšího porozumění fungování a účinnosti NATO v globálním bezpečnostním prostředí.

4.1 Princip kolektivní obrany

V roce 1949 měla Washingtonská smlouva, základní dokument NATO, hlavní cíl vytvořit dohodu o vzájemné pomoci s cílem odvrátit hrozbu, že Sovětský svaz rozšíří svou moc nad východní Evropou a do dalších oblastí kontinentu. Všichni účastníci smlouvy se shodli, že tato forma, kdy členové společně sdílí svou

⁶⁶ KARAFFA, Vladimír, Martin HRINKO a Jaromír ZŮNA. *Vybrané kapitoly o bezpečnosti*. Praha: CEVRO Institut (vysoká škola), 2022. str. 491.

⁶⁷ Operations and missions: past and present. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm

bezpečnost, je klíčovým funkčním principem Aliance⁶⁸. Tento závazek je zakotven v článku 5 Washingtonské smlouvy: „*Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti. Každý takový útok a všechna opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti*“.⁶⁹

Tímto způsobem jsou členské země NATO pevně spojeny v kolektivní obraně, což posiluje solidaritu a zajišťuje ochranu před hrozbami a agresí.

Princip poskytování pomoci, jak je stanoveno v článku 5, umožňuje spojencům poskytnout veškerou potřebnou asistenci k řešení situace. Každý spojenec je individuálně povinen posoudit, jakou formu pomoci považuje za nezbytnou vzhledem ke konkrétním okolnostem.

Tato pomoc je poskytována ve spolupráci s ostatními spojenci a není omezena jen na vojenské zásahy, ale závisí na zdrojích každé země. Rozhodnutí, jak přispět, je tedy plně v pravomoci každého člena. Před přijetím konkrétních kroků dochází ke společně konzultaci všech členů, s cílem obnovit a udržet bezpečnost v severoatlantické oblasti. Při formulaci článku 5 na konci 40. let 20. století byl dosažen konsenzus ohledně principu vzájemné pomoci, nicméně existovaly rozdílné názory na způsob, jak tento závazek konkrétně provést. Zatímco evropští účastníci chtěli zaručit automatickou pomoc ze strany Spojených států v případě útoku na jednoho ze signatářů, Spojené státy se obávaly takového závazku, což se promítlo do finální podoby článku 5.

⁶⁸ BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 308

⁶⁹ Severoatlantická Smlouva. North Atlantic Treaty Organization [online]. 1949, 09.12.2008 [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs

Jako příklad můžeme uvést vyvolání článku 5 Severoatlantické smlouvy, které reagovalo na brutální teroristické útoky z 11. září 2001, jež postihly Spojené státy. Už v roce 1999 Strategický koncept NATO identifikoval terorismus jako jedno z hlavních bezpečnostních rizik Aliance. Tyto události přivedly NATO k aktivnímu zásahu ve válce proti terorismu, spuštění prvních operací mimo oblast euroatlantického prostoru a k rozsáhlé transformaci schopností Severoatlantické aliance. Tato situace rovněž představuje historicky první vyvolání článku 5, což je klíčový okamžik v historii NATO, zdůrazňující sílu vzájemné kooperace mezi jejími členy.

V reakci na 11. září byla spuštěna protiteroristická operace Eagle Assist, která spočívala v hlídkování oblohy nad USA. Bylo zapojeno sedm letadel a 830 členů posádky ze 13 zemí a bylo provedeno více než 360 letů.

Po operaci Eagle Assist následovala Operace Active Endeavour. Tato operace zahrnovala vyslání částí stálých námořních sil NATO k hlídkování ve východním Středomoří a monitorování lodní dopravy s cílem detekovat a odrazit teroristickou činnost, včetně nelegálního obchodování. V březnu 2004 byla rozšířena na celé Středomoří, čímž posílila bezpečnostní opatření a ochranu proti potenciálním teroristickým hrozbám v této oblasti.⁷⁰

NATO se zároveň dohodlo na balíčku osmi opatření, které zahrnovaly:

- 1) Zlepšení sdílení informací a spolupráce mezi členskými státy a v rámci NATO v souvislosti s hrozbami terorismu.
- 2) Poskytování pomoci spojencům a dalším zemím v boji proti terorismu, individuálně nebo kolektivně podle jejich schopností.
- 3) Zajištění zvýšené bezpečnosti zařízení Spojených států a dalších spojenců na jejich území.
- 4) Posílení vybraných aktiv NATO pro podporu operací proti terorismu.
- 5) Poskytnutí povolení k přeletům pro letadla Spojených států a dalších spojenců pro vojenské lety související s operacemi proti terorismu.
- 6) Zajištění přístupu k přístavům a letištím NATO pro operace proti terorismu, včetně tankování.

⁷⁰ Collective defence and Article 5. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm

- 7) Nasazení částí stálých námořních sil NATO ve východním Středomoří.
- 8) Nasazení částí leteckých včasných varovných sil NATO k podpoře operací proti terorismu.

I přesto, že článek 5 NATO byl aktivován pouze jednou, spojenci spolupracovali na zlepšení kolektivních obranných opatření v několika případech.

Na žádost Turecka provedlo NATO tři kolektivní obranná opatření: v roce 1991 nasazením raket Patriot⁷¹ během války v Zálivu, v roce 2003 dohodou o obranných opatřeních a provedením operace Display Deterrence během krize v Iráku a v roce 2012 v reakci na situaci v Sýrii použitím raket Patriot.

Po ruské nelegální anexi Krymu v roce 2014 a rostoucích bezpečnostních výzvách především na jihu, zahrnující brutální útoky Islámského státu a jiných teroristických skupin, se NATO rozhodlo k enormnímu posílení kolektivní obrany. Například došlo ke zdvojnásobení Reakční síly NATO (NATO Response Forces – NRF). NRF představuje vysoce vycvičenou a technologicky vybavenou mezinárodní jednotku zahrnující pozemní, letecké i námořní síly a Aliance ji může rychle nasadit na potřebné místo. NATO rozmístilo bojové skupiny v Estonsku, Lotyšsku, Litvě a Polsku.

NATO rozšířilo svou přítomnost na jihovýchodě Aliance a posílilo letecké hlídkování nad oblastmi Baltského a Černého moře. Současně pokračuje v rozvoji klíčových vojenských schopností, jako je společné zpravodajství, dohled a průzkum. Na summitu ve Varšavě v roce 2016 spojenci uznali kyberprostor jako novou operační oblast pro lepší ochranu sítí, misí a operací. Na setkání ministrů zahraničí NATO v roce 2019 se dohodli na tom, že vesmír bude též uznán jako nová operační oblast.

V únoru roku 2022 Rusko napadlo Ukrajinu a NATO podniká kroky k odstrašení a zvýšení obrany v rámci Aliance. K tomuto účelu poprvé použili NRF. Ve snaze zajistit obranyschopnost území NATO a ochranu jeho obyvatelstva, spojenci současně umístili tisíce dalších vojáků ve vysoké

⁷¹ Americký MIM-104 Patriot patří k nejznámějším mobilním systémům protivzdušné obrany. Využívá střely dlouhého doletu typu země-vzduch a představuje jeden z nejdůležitějších prvků americké taktické obrany proti ohrožení ze vzduchu, přičemž k obsluze a údržbě jedné baterie patriotů je potřeba až 90 vojáků.

pohotovosti, čímž posilují NRF a jejich rychlost, reakci a schopnost obrany. Vzhledem k událostem se velitelé NATO také dohodli na posílení stávajících bojových skupin a vytvoření dalších čtyř vícenárodních bojových skupin v Bulharsku, Maďarsku, Rumunsku a Slovensku, což vedlo k rozšíření přítomnosti Aliance na jejím východním okraji.

Na summitu v Madridu v červnu roku 2022 spojenci přijali další opatření k posílení obrany. To zahrnovalo nasazení dalších bojově připravených sil na východním křídle, posílené o rychle dostupné posily a modernizované vybavení. Také se dohodli na novém silovém modelu NATO a vydali Strategický koncept 2022, který označil Rusko za hlavní hrozbu. Tyto kroky výrazně posílí obranyschopnost NATO.

Kolektivní obranná opatření NATO nejsou pouze reakcí na jednotlivé události, ale součástí trvalé připravenosti Aliance. NATO udržuje stálé síly, které nepřetržitě přispívají k ochraně v rámci kolektivní obrany. Mezi ně patří stálé námořní síly NATO, které jsou k dispozici k nasazení na výzvu. Tyto síly vykonávají různé úkoly od tréninkových cvičení až po operační mise, a to jak v období míru, tak v době krize a konfliktu. Tato dlouhodobá přítomnost umožňuje Alianci rychlou a účinnou reakci na různé hrozby a výzvy.

NATO současně disponuje integrovaným systémem obrany před vzdušnými a raketovými útoky, který má za cíl chránit území, obyvatelstvo a vojenské síly Aliance před jakýmkoli vzdušným nebezpečím. Kromě toho NATO provádí několik misí leteckého hlídkování, což jsou kolektivní operace v době míru, zaměřené na detekci, sledování a identifikaci všech případů porušení vzdušného prostoru. Tyto mise zahrnují nepřetržitý dohled nad vzdušným prostorem spojenců, kteří nemají vlastní stíhací letadla, a to po celý rok.⁷²

Významnou strategickou složkou Severoatlantické aliance je politika odstrašení, která se opírá o vytvoření silných obranných kapacit, aby žádný nepřítel neměl motivaci k útoku na členy Aliance.⁷³

⁷² Collective defence and Article 5. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm

⁷³ BOKŠA, Michal, Petr BOHÁČEK, Jakub KUFČÁK a Jonáš SYROVÁTKA. *NATO: naše bezpečnost*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, [2018]. str. 24

4.2 Kategorizace operací

Od konce studené války se NATO aktivně zapojuje do operací na podporu míru (PSO), které reagují na nové bezpečnostní výzvy po celém světě. Tyto operace vycházejí z principů Organizace spojených národů a mají za cíl pomáhat mezinárodnímu společenství v urovnání konfliktů a posilování mírových procesů a dodržování mezinárodního humanitárního práva.

NATO má ale oproti OSN vlastní charakteristický přístup k řešení konfliktů, zejména využívání síly. První úspěšné operace PSO, jako IFOR a SFOR v Bosně a Hercegovině, posílily unikátní roli NATO v udržování míru a vymáhání práva. Od konce 90. let se PSO staly důležitou součástí strategického působení NATO, zahrnující nejen obranu svých členů, ale i míru a stability v regionu a přilehlých oblastech. Mimo kolektivní obranu se působnost PSO zaměřila i na řešení krizí, spočívajících v ohrožení a jiných výzvách, hroutících se států.

NATO se odlišuje od OSN v používání síly, přičemž operace PSO jsou schopny řešit náročnější konflikty a jsou zaměřeny na obnovu a udržení míru a bezpečnosti. Pokud jedna konfliktní strana nejedná o mírovém řešení sporu a narušuje bezpečnost, může Aliance aplikovat proti takovéto zemi vojenskou sílu, jedná se o aktivní využití síly za účelem vynucení míru. V případě, že by obě strany souhlasily s mandátem NATO v zemi, slouží jednotky Aliance pouze k sebeobraně. Tyto operace také zahrnují širokou škálu vojenských činností, např. dohled nad dodržováním míru, odzbrojování, demobilizace, odminování a preventivní rozmístění vojenských jednotek. Mimo to, operace na podporu míru zahrnují také pomoc státům jako součást diplomatické, humanitární a ekonomické strategie NATO pro posílení stability a bezpečnosti. To zahrnuje udržování práva a veřejného pořádku, podporu demokratických procesů, posílení role dočasných vlád, spolupráci s nevládními organizacemi a ochranu lidských práv.⁷⁴

⁷⁴ VÍŠEK, Jiří. *Realizace mírových operací mezinárodního společenství ve 21. století* [online]. 42 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2021/04/Realizace-mirovych-operaci-mezinarodniho-spolecenstvi-ve-21.-století.pdf>

4.3 Výčet dalších významných operací NATO

4.3.1 Mírová operace v Kosovu

Severoatlantická aliance zahájila operaci na území Kosova (zkráceně KFOR – z anglického výrazu Kosovo Force), dne 12. července 1999 po 78denní letecké kampani, kterou spustila v březnu 1999 s cílem zastavit a obrátit tehdejší humanitární katastrofu. Hlavním úkolem mnohonárodních sil KFOR je přispět k vytvoření a udržení bezpečného prostředí, které umožní pokračování mírového procesu a demokratického rozvoje země, aniž by byla potřeba budoucí přítomnost mezinárodních vojenských jednotek. Po vyhlášení nezávislosti Kosova v únoru 2008 převzalo NATO/KFOR nové úkoly v oblasti budování bezpečnostního sektoru, včetně dohledu nad vytvořením Kosovských bezpečnostních sil a rozpuštěním Kosovského ochranného sboru. S ohledem na dlouhodobě stabilní bezpečnostní situaci bylo rozhodnuto o postupné redukci přítomnosti KFOR v Kosovu od června 2009. Česká republika aktivně přispívá k stabilizaci oblasti jihovýchodní Evropy od roku 1999 a vojensky se zapojila v KFOR se zaměřením na centrální oblast Kosova.

Mandát KFOR vychází z rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1244 ze dne 10. června 1999 a z Vojensko-technické dohody mezi NATO a vládami Federativní republiky Jugoslávie a Republiky Srbsko. KFOR provádí své operace v souladu s Kapitolou VII Charty OSN, což znamená, že se jedná o misi pro vynucování míru a pro pokojné řešení sporů.⁷⁵

Dnes KFOR tvoří přibližně 4 500 vojáků z 27 spojeneckých a partnerských zemí. Nadále pomáhá udržovat bezpečné prostředí a svobodu pohybu pro všechny obyvatele Kosova. Mezi hlavní úkoly KFOR patří odstraňování hrozeb proti Kosovu, zajištění veřejného pořádku, demilitarizace Kosovské osvobozené armády a podpora mezinárodních humanitárních operací. Kromě toho KFOR koordinuje a podporuje mezinárodní civilní přítomnost v Kosovu.

S postupujícím zlepšením bezpečnostní situace se NATO postupně adaptuje a přizpůsobuje sílu KFOR, aby byla menší, flexibilnější a měla méně úkolů. Veškerá rozhodnutí o úpravách síly KFOR jsou přijímána Severoatlantickou

⁷⁵ BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 320

radou v souladu s vývojem situace na místě. KFOR také spolupracuje a koordinuje své aktivity s Organizací spojených národů, Evropskou unií (EU) a dalšími mezinárodními partnery, aby podpořila vytvoření stabilního, demokratického, multietnického a mírového Kosova.⁷⁶

4.3.2 Operace na podporu míru v Bosně a Hercegovině

V prosinci roku 1995 NATO získalo souhlas Rady bezpečnosti OSN provést vojenskou operaci v Bosně a Hercegovině. Politické orgány NATO vydaly pokyn pro Vrchní velitelství spojeneckých ozbrojených sil v Evropě (SHAPE), který obsahoval požadavek vytvořit vojenskou sílu k implementaci Daytonské mírové dohody⁷⁷. Už během jednání politických orgánů NATO se objevovalo zkrácené označení IFOR – Implementation Force. Dohoda zahrnovala politická a vojenská opatření s cílem ukončit ozbrojené konflikty, obnovit důvěru mezi dříve zneprátelenými stranami a přispět k celkové rekonstrukci Bosny a Hercegoviny. Vojenské aspekty Daytonské mírové dohody byly v rámci operace IFOR strukturovány do pěti fází:

- 1) První fáze, zahájená na podzim 1995, zahrnovala veškeré přípravné a plánovací činnosti.
- 2) Druhá fáze, zahájená 20. prosince 1995, se zaměřila na přesun jednotek IFOR na území Bosny a Hercegoviny a jejich rozmístění v přidělených oblastech.
- 3) Třetí fáze, která začala téhož dne, se soustředila na předání pravomocí mezi OSN a NATO a dosažení dostatečné stability v celé oblasti bývalé Jugoslávie.
- 4) Čtvrtá fáze, zahájená v červenci a srpnu 1996, se zaměřila na udržení bezpečného prostředí, monitorování aktivit ozbrojených sil v kasárnách a na další podporu při organizaci voleb.
- 5) Pátá fáze, která měla být dokončena 20. prosince 1996, se soustředila na přípravu nové mise na území bývalé Jugoslávie – Stabilization Force.

⁷⁶ NATO's role in Kosovo. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm

⁷⁷ Všeobecná rámcová smlouva pro mír v Bosně a Hercegovině, která byla formálně podepsána 14. prosince 1995 v Paříži, vytvořila podmínky pro ukončení tří a půl roku trvající občanské války v Bosně a Hercegovině.

V operaci IFOR český kontingent, složený z různých jednotek a záložníků, čítal přibližně 850 osob. Jeho hlavní částí byl 6. mechanizovaný prapor, vybavený bojovými vozidly a dalším vybavením. Po příjezdu do Bosny a Hercegoviny čeští vojáci vybudovali pět základen a převzali prostor odpovědnosti o rozloze od 3200 do 3600 km². S postupnými změnami operace se snižoval počet základen i celková velikost kontingentu. Během operace vojáci prováděli odminování, zajišťovali bezpečnostní opatření a plnili úkoly spojené s přepravou osob a materiálu. Během operace bylo zabaveno několik stovek zbraní a tisíce nábojů.

I přes dokončení hlavních cílů IFOR v září 1996 situace mohla být stále nestabilní, proto se NATO rozhodlo o nasazení nové Stabilizační síly (SFOR) od prosince 1996.

Stabilizační síly působily podle Kapitoly VII Charty OSN, což potvrzuje Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1088 ze dne 12. prosince 1996. Podobně jako IFOR, i SFOR byla zaměřena na podporu a udržení míru.

Hlavním cílem SFOR bylo vytvoření bezpečného a stabilního prostředí, které by podporovalo občanskou a politickou rekonstrukci. Konkrétně se stabilizační síly snažily odradit či předejít novým ozbrojeným konfliktům, posilovat podmínky pro pokračování mírových procesů a poskytovat podporu civilním organizacím zapojeným do rekonstrukce. Aktivity operace zahrnovaly širokou škálu činností od patrolování a zajišťování bezpečnosti oblastí, přes podporu obranných reforem a dohled nad odstraňováním min, sběrem a likvidací neregistrovaných zbraní a munice, až po zatýkání osob obviněných z válečných zločinů a pomoc při návratu uprchlíků a vysídlených osob do jejich domovů.

Po skončení mise v roce 1998 následovala mise SFOR II, která měla podobné úkoly a její činnost byl ukončena v roce 2004.⁷⁸

4.3.3 Mise NATO v Iráku

NATO Mission Iraq (NMI) je nebojová poradenská mise zaměřená na posílení kapacit iráckých ozbrojených sil a bezpečnostních institucí. Mise byla zahájena v roce 2018 jako součást úsilí NATO v boji proti terorismu. Jejím cílem

⁷⁸ Peace support operations in Bosnia and Herzegovina (1995-2004). North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52122.htm

je pomáhat Iráku v budování udržitelnějších, transparentnějších a efektivnějších bezpečnostních struktur, aby Iráčané byli schopni stabilizovat svou zemi, bojovat proti terorismu a zabránit návratu ISIS/Daesh. Mise se zaměřuje na poskytování výcviku a poradenství na strategické úrovni a ve vzdělávacích institucích, a to v souladu s potřebami irácké vlády a ve spolupráci s dalšími mezinárodními aktéry, zejména s operací Inherent Resolve a civilní misí EU, EUAM Iraq.⁷⁹

NMI je součástí dlouhodobé spolupráce NATO s Irákem, která poskytuje odbornou podporu v reformě bezpečnostních struktur, rozvoji obranných institucí a výcviku. Od roku 2004 do 2011 probíhala v Iráku NATO Výcviková mise (NTM-I), která se stala součástí mezinárodního úsilí o pomoc Iráku v budování účinných bezpečnostních sil. NATO spolupracovalo s iráckou vládou na rozvoji dlouhodobého vztahu, a to i po ukončení NTM-I. V červenci 2015 souhlasilo NATO s poskytnutím podpory v oblasti obrany a bezpečnostního budování kapacit. V roce 2017 byl nasazen tým do Bagdádu a výcvikové aktivity byly přesunuty do Iráku. Mise se provádí s iráckým souhlasem a s plným respektem k irácké suverenitě a územní celistvosti.⁸⁰

4.3.4 Operace Sea Guardian

Severoatlantická aliance reagovala na teroristické útoky z 11. září 2001 prostřednictvím vojenské námořní operace Active Endeavour, která již byla v práci zmíněna. Později v roce 2016 tato mise přijala rozšířený mandát s novým jménem, a to operace Sea Guardian. Vedle podpory boje proti terorismu se nyní operace zaměřuje na další důležité aktivity:

- 1) Monitorování situace v regionu: Operace sleduje vývoj situace ve Středomoří, aby byla schopna reagovat na případné hrozby a výzvy.
- 2) Posilování a budování kapacit pro oblast námořní bezpečnosti: NATO se snaží zlepšit celkovou námořní bezpečnost v oblasti prostřednictvím různých opatření a aktivit.

⁷⁹ KARAFFA, Vladimír, Martin HRINKO a Jaromír ZŮNA. *Vybrané kapitoly o bezpečnosti*. Praha: CEVRO Institut (vysoká škola), 2022. str. 492.

BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 321.

⁸⁰ NATO Mission Iraq. North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm

NATO Mission Iraq. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm

- 3) Podpora bezpečnostních kapacit partnerů NATO ve Středomoří: Aliance se angažuje v posilování bezpečnostních schopností svých partnerů v regionu.
- 4) Spolupráce s partnerskými zeměmi a dalšími mezinárodními organizacemi: NATO spolupracuje s dalšími zeměmi a mezinárodními organizacemi na dosažení společných cílů v oblasti bezpečnosti a stability ve Středomoří.⁸¹

4.3.5 Humanitární operace NATO v Pákistánu

V reakci na ničivé zemětřesení v Pákistánu dne 8. října 2005, které si odhadem vyžádalo 80 000 obětí na životech a až tři miliony lidí zanechalo bez jídla a přístřeší, požádal Pákistán o pomoc ze strany NATO. Aliance reagovala zahájením humanitární operace dne 11. října 2005 jako součást širšího mezinárodního úsilí. Letecky, konkrétně 168 lety, doručila téměř 3 500 tun nezbytného materiálu do Pákistánu a nasadila inženýry a lékařské jednotky, které byly součástí NRF. Dále pak specializované vybavení k poskytnutí pomoci při záchranných operacích. Lékařský tým ošetřil tisíce pacientů a provedl 160 operací. Inženýři opravili silnice, postavili přístřešky a zlepšili zásobování pitnou vodou. NATO také podpořilo pákistánskou armádu v zimní operaci a zřídilo palivovou farmu pro helikoptéry. Celkem 1 000 inženýrů a 200 lékařů pracovalo v rámci této mise.

Česká republika se zapojila do humanitární operace vysláním lékařského týmu z nizozemské polní nemocnice a přispěla částkou 20 milionů korun na náklady spojené se strategickou přípravou NATO.⁸²

⁸¹ KARAFFA, Vladimír, Martin HRINKO a Jaromír ZÚNA. *Vybrané kapitoly o bezpečnosti*. Praha: CEVRO Institut (vysoká škola), 2022. str. 493.

Operation Sea Guardian. North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136233.htm

⁸² BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 322.

Pakistan earthquake relief operation. North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50070.htm

5. ÚLOHA HNUTÍ TÁLIBÁN

Hnutí Tálibán má v Afghánistánu dlouhou historii, která zahrnuje období vlády a následného pádu během invaze Spojených států a jejich spojenců v roce 2001. Avšak vzhledem k nedávným událostem a dohodám o stažení zahraničních vojsk, je nyní klíčové zkoumat, jakou roli bude Tálibán hrát v budoucí afghánské státní správě a společnosti jako celku. Tato kapitola se zaměřuje na možné proměny státního aparátu v Afghánistánu, scénáře budoucího vývoje a vliv Tálibánu na potlačování práv žen a na vzdělávací systém.

Jedná se pravděpodobně o nejznámější radikální náboženskou skupinou současnosti. Jeho trvalý odpor vůči mírovým snahám v Afghánistánu a jeho minulá role v poskytování útočiště a podpory al-Káidě jsou známy. Nicméně jeho počátky a rychlé vzestoupení k moci zůstávají zahaleny tajemstvím.⁸³

Tálibán se formoval na počátku 90. let jako afghánská frakce mudžáhidů, islámských bojovníků, kteří se postavili proti sovětské okupaci Afghánistánu v letech 1979–1989. Tuto frakci tajně podporovala Americká centrální zpravodajská služba. K mudžáhidům se přidali mladší pašunští kmenoví muži, kteří studovali v pákistánských teologických školách, známých jako madrasy. Tálibán znamená v pašunštině "studenti". Paštuni tvoří v Afghánistánu největší etnickou skupinu a jsou dominantní především na jihu a východě země.

Po skončení sovětsko-afghánské války Tálibán získal kontrolu nad Kandahárem a Kábulem a do roku 2001 ovládal až 90 % území Afghánistánu. Na ovládaném území uplatňoval svou vlastní formu spravedlnosti, která vycházela z islámského práva šaría. Současně zanedbával základní funkce státu společně se sociálními službami a zakazoval všechno chování, které bylo v rozporu s islámem. Tálibánskou vládu v té době uznávalo pouze pár zemí.⁸⁴

5.1 Práva žen za vlády Tálibánu

Jako předzvěst budoucího vývoje začal Tálibán do 24 hodin od obsazení Kábulu rušit práva a privilegia žen jako součást plánu na prosazení jejich úzké

⁸³ SULLIVAN, Daniel P. *Tinder, Spark, Oxygen, and Fuel: The Mysterious Rise of the Taliban*. *Journal of Peace Research* [online]. 2007, 44(1), 93-108 [cit. 2024-03-04]. ISSN 0022-3433. Dostupné z: doi: 10.1177/0022343307071659

⁸⁴ LAUB, Zachary. *The Taliban in Afghanistan* [online]. 2014 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.files.ethz.ch/isn/177335/p10551.pdf>

interpretace práva šaría. Pod jejich režimem měly ženy zakázáno nosit módní oblečení a velké množství kosmetiky, naopak byly přinuceny nosit burku, což je oděv zakrývající celé tělo.⁸⁵ Byly omezovány i několika dalšími způsoby, například nemohly chodit do školy a vzdělávat se, pracovat, opustit dům bez mužského doprovodu, ukazovat veřejně svou kůži, vyhledávat zdravotní péči u mužů (společně se zákazem žen pracovat, byla lékařská péče pro ženy prakticky nedostupná), účastnit se politiky nebo veřejně vystupovat.

Dá se říci, že ženy byly téměř veřejně neviditelné a bez vlastní nezávislosti. Muži mohli na ženách páchat domácí násilí beztrestně. Pokud žena hledala pomoc nebo byla zneužita, byla obviněna z cizoložství a poté ukamenována.

Po útocích 11. září 2001 vedly Spojené státy vojenskou kampaň v Afghánistánu. Situace afghánských žen byla použita jako ospravedlnění mezinárodní intervence, což udržovalo názor, že tyto ženy jsou oběťmi, které potřebují zachránit.

Tálibán byl zbaven moci koncem roku 2001. Po intervenci se otevřelo mnoho škol pro dívky a ženy se vrátily do práce. Během kampaně přes 3 miliony dívek získalo možnost vzdělání a ženy se mohly aktivně angažovat v politice, ekonomice a společnosti v Afghánistánu. Převzaly rozmanité role v právu, medicíně, vzdělávání, inženýrství, sportu, žurnalistice, byznysu a bezpečnostních složkách. Zcela jistě došlo k pokroku v oblasti rovnosti, ale diskriminace žen nadále ve společnosti přetrvávala. V roce 2011 byl Afghánistán označen za "nejnebezpečnější zemi" pro ženy.⁸⁶

Poté co byly americké jednotky v roce 2021 staženy z území Afghánistánu, si Tálibán opět převzal tamní moc. Nově sliboval respektování práv žen, nezávislost médií a omezení represí jako tomu bylo v minulosti. Ovšem, opak je pravdou. V nové vládě není žádná žena a mnoho jich bylo propuštěno z práce. Protesty žen byly tvrdě potlačeny a novináři byli zadrženi mučeni a zbiti. Afghánské ženy nyní žijí v obavách a mnohé z nich nosí burky, nechodí bez

⁸⁵ WRIGHT, Donald P. *A Different Kind of War: The United States Army in Operation Enduring Freedom (OEF), October 2001 - September 2005*. CreateSpace Independent Publishing Platform, [2010]. str. 23.

⁸⁶ Afghanistan. *Amnesty International* [online]. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/afghanistan?d=2018-05>

Women's rights in Afghanistan. *Amnesty International UK* [online]. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/afghanistan?d=2018-05>

doprovodu mužů a omezují své aktivity kvůli bezpečí. Navzdory hrozbám stále probíhají menší protesty. Soudkyně a policistky jsou rovněž ohroženy, protože Tálibán propustil vězně, kteří nyní ženám hrozí smrtí. Ve školách došlo ke změnám, které ženy omezují ve studiu a následném hledání uplatnění. Některé obory nebyly pro ženy otevřeny a byly jim zakázány i sportovní aktivity.⁸⁷

Tento průběh ukazuje na alarmující zvrát v pokroku práv žen v Afghánistánu poté, co Tálibán opětovně převzal moc. Ženy, které bojovaly za rovnoprávnost a lidská práva, nyní čelí nejisté budoucnosti a omezením ve svém každodenním životě. Je zásadní, aby mezinárodní společenství a humanitární organizace pokračovaly v podpoře a ochraně práv žen v Afghánistánu a zajistily jim tak bezpečnou a důstojnou budoucnost a současně vyvíjely diplomatický tlak na Tálibán, aby dodržoval své sliby.

5.2 Vzdělávací systém v Afghánistánu

Vzdělávací systém utrpěl několik škod již od dob sovětsko-afghánské okupace až po nástup Tálibánu. Po jeho pádu v roce 2001 došlo k určitému zlepšení, kdy se začaly prosazovat reformy a rozvoj vzdělání. Avšak s návratem Tálibánu k moci se situace opět zhoršila.

V afghánském vzdělávacím systému zůstává dokončení základní školy pro mnoho dětí vzdáleným snem, zejména ve venkovských oblastech, a hlavně pro dívky. Odhaduje se, že 3,7 milionu dětí v zemi nechodí do školy, přičemž 60 % z nich jsou dívky. Hlavními příčinami nízkého zápisu dívek jsou nejistota a tradiční přesvědčení o roli žen ve společnosti. Dalšími důvody jsou nedostatek učitelů ženského pohlaví a nedostatečné hygienické zázemí ve školských zařízeních.

Nedostatek škol a dopravní obtíže jsou dalšími faktory, které brání přístupu ke vzdělání. Sociopolitické a humanitární krize v zemi dále zhoršují situaci ohledně vzdělávání. Současně také přírodní katastrofy, jako jsou záplavy, sesuvy půdy a zemětřesení, zvyšují obavy rodičů o bezpečnost svých dětí a mohou je odrazovat od posílání dětí do školy. Je také nutné podotknout, že většina učitelů má velice nízkou kvalifikace, a tak je vzdělávací systém na nízké úrovni.

⁸⁷ Afghánské ženy čelí represím kvůli hrůzovládě Tálibánu. Nenechme to tak!. *Amnesty International* [online]. 2021 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/afghanistan-prava-zen>

Jak bylo uvedeno v minulé kapitole, Tálibán po převzetí moci sliboval rovnoprávnost pro ženy, což by znamenalo i umožnění studia. V současné době je toto ovšem umožněno dívkám do doby, než dokončí 6. třídu a je nejisté co bude následovat.⁸⁸

5.3 Budoucí vývoj Afghánistánu

Po pádu afghánské vlády Tálibán rychle oznámil amnestii pro ty, kteří pracovali pro předchozí režim, a slíbil, že nebudou hledat odvetu. Zároveň zdůraznili, že budou vládnout podle práva šaría a umožní ženám pracovat, pokud budou dodržovat islámské zákony. Nicméně existují zprávy, že Tálibán vyhrožuje těm, kteří pracovali pro předchozí vládu, a že jsou cíleně pronásledováni lidé náboženských a etnických menšin. To zpochybňuje jejich sliby a naznačuje, že realita jejich vlády může být odlišná od proklamací.⁸⁹

Po nástupu Tálibánu k moci v roce 2021 tak Afghánistán stojí před novými výzvami a nejistotou ohledně svého budoucího směřování. Zaměření této části práce bude spočívat v analýze možných scénářů budoucího vývoje v zemi s důrazem na politické, sociální, ekonomické a bezpečnostní faktory. V práci jsou popsány proměnné, které by mohly ovlivnit budoucnost Afghánistánu, a vytyčení strategií potřebných pro dosažení stability a prosperující budoucnosti tohoto národně rozmanitého státu.

5.3.1 Ekonomická situace

Afghánistán se i po roce 2023 potýká s vážnými ekonomickými problémy, přičemž nedávná opatření omezující ženské vzdělání a zaměstnanost mohou vést k dalšímu snížení mezinárodní pomoci. To by vyvolalo další ekonomické tlaky, včetně zvýšené inflace a nestability směnného kurzu, což by vedlo ke snížení dovozu a poklesu příjmů z cel. Prognózy Rozvojového programu OSN sice signalizují mírný růst hrubého domácího produktu (HDP), ale nejistota ohledně

⁸⁸ Education. *Unicef* [online]. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/afghanistan/education>

⁸⁹ LAROSE SALDANA, Maia. UNCERTAIN FUTURE OF AFGHANISTAN: How the Taliban plan to govern. Institute for Politics and Society [online]. 2021 [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2021/09/Uncertain-Future-of-Afghanistan-IPPS.pdf>

politik omezování žen a dalších rizik, jako jsou problémy sousedních zemí a bezpečnostní situace, představuje rozpačitý výhled.

Pro obnovu infrastruktury je rozhodný rozvoj soukromého sektoru. Avšak omezení ve veřejných investicích brání provádění nezbytných kroků. Pokud nedojde k pokroku v infrastruktuře, zemědělství a těžbě, která by mohla mít pro toto území zásadní význam, rozvoj Afghánistánu zůstane stát.⁹⁰

Mezinárodní společenství by mělo nadále podporovat Afghánistán poskytováním pomoci a podporovat reformy zaměřené na zlepšení situace žen a celkovou ekonomickou obnovu země. Je klíčové, aby tato pomoc byla poskytována efektivně a transparentně, aby skutečně přispěla k udržitelnému růstu a rozvoji.

5.3.2 Sociální podmínky

Aktuální ekonomické a sociální podmínky v Afghánistánu nepřinášejí mnoho naděje na zlepšení. Navzdory stabilizaci ekonomiky se populace stále rozmnožuje, což vede k poklesu HDP na osobu. Kromě stagnace příjmů se lidé setkávají i s neřešenými negativními dopady přírodních katastrof, a pouhá humanitární pomoc nestačí. V roce 2022 bylo 4,1 milionu domácností postiženo přírodními katastrofami, což znamenalo ztrátu jejich příjmů a zhoršení potravinového zabezpečení.

Domácnosti mají omezené možnosti zvýšit příjmy, a mnoho žen, jak již bylo několikrát zmíněno, čelí překážkám v zaměstnání. Humanitární pomoc, která byla z většiny poskytována nevládními organizacemi, je nezbytná pro zajištění základních potřeb nejzranitelnějších, a pokud se tato pomoc sníží, může to mít vážné důsledky pro miliony Afghánců v nouzi.⁹¹

5.3.3 Politická situace

V oblasti politiky se Tálibán ocitá v komplikované situaci. Ve snaze zapojit se do mezinárodního společenství mu brání izolace a nedostatek spojenců. Významným krokem, který by mohl učinit, a kterým by získal přízeň a uznání

⁹⁰ AL DARDARI, Abdallah. *AFGHANISTAN SOCIO-ECONOMIC OUTLOOK 2023: Economic Outlook for 2023 and Beyond* [PDF]. 2023.

⁹¹ AL DARDARI, Abdallah. *AFGHANISTAN SOCIO-ECONOMIC OUTLOOK 2023: Social Outlook for 2023 and Beyond* [PDF]. 2023.

mezinárodního společenství, je jednak vytvoření vlády, která by byla reprezentativní pro různé komunity, a jednak prosazování reformy v oblasti lidských práv a rovnosti žen. Bohužel se vzhledem k současné situaci zdá, že tento postup není předpokládán. Světová pozornost je momentálně zaměřena na východní Evropu a konflikt na Ukrajině, což Tálíbanu umožňuje prosazovat svá konzervativní opatření bez větších reakcí ze strany mezinárodního společenství. Je důležité pečlivě sledovat situaci v Afghánistánu a vyvíjet tlak na Tálíban, aby se zaměřil na uvolňování omezení lidských práv, a nenechal ho bez dohledu svévolně zpřísnovat svá pravidla.⁹²

5.3.4 Bezpečnost na území

Bezpečnostní situace v Afghánistánu zůstává i nadále křehká. Tato nejistota má kořeny v různých faktorech, jako jsou historické konflikty a geografické podmínky, které přispívají k potenciálnímu vypuknutí nových násilností. Navzdory rychlému úspěchu Tálíbanu nad afghánskými bezpečnostními silami je stále nejisté, zda jsou tyto síly schopny efektivně chránit zemi, zejména v případě masových nepokojů. Důležitá je také nepřetržitá snaha o zamezení působení teroristických skupin v zemi.⁹³

Pokud se ekonomický a politický vývoj nezlepší, může dojít k opětovné eskalaci násilí. Proto je klíčové, aby mezinárodní společenství i afghánské vedení spolupracovaly na budování míru, posílení bezpečnosti a upevnění stability v zemi.

⁹² ZBÝTOVSKÝ, JAKUB. BUDOUCNOST AFGHÁNISTÁNU A VZTAHY S TÁLÍBÁNEM [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://americkykongres.cz/wp-content/uploads/Budoucnost-Afghanistanu.pdf>

⁹³ ZBÝTOVSKÝ, JAKUB. BUDOUCNOST AFGHÁNISTÁNU A VZTAHY S TÁLÍBÁNEM [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://americkykongres.cz/wp-content/uploads/Budoucnost-Afghanistanu.pdf>

6. ZHODNOCENÍ OPERACE

Tato část práce se soustředí na hodnocení vojenské operace v Afghánistánu, což je klíčový aspekt pro pochopení kontextu a významu tohoto dlouhodobého konfliktu. Válka, která trvala téměř 20 let, měla výrazný dopad na politickou, bezpečnostní, ekonomickou a sociální situaci nejen v Afghánistánu, ale i v celém regionu. Pro plné pochopení této problematiky je vhodné provést SWOT analýzu, která identifikuje silné stránky, slabé stránky, příležitosti a hrozby spojené s touto situací.

Poučení z války v Afghánistánu a jejích dopadů je důležité nejen pro pochopení historie, ale také pro formulaci budoucích strategií a politik v oblasti mezinárodní bezpečnosti, míru a stability. Tato analýza poskytuje cenné poznatky pro tvorbu politik a rozhodování v mezinárodních vztazích, vojenském plánování a rozvojové spolupráci. Cílem je předejít opakování minulých chyb a dosáhnout trvalého míru a prosperity nejen v Afghánistánu, ale i v celém regionu.

6.1 SWOT analýza

V následující podkapitole se budeme hlouběji zabývat analýzou SWOT, která si klade za cíl podrobně zhodnotit průběh a výsledky vojenských operací v Afghánistánu a poskytnout komplexní pohled na dynamiku konfliktu v této oblasti a přispění k nalezení klíčových poznatků pro budoucí strategická rozhodnutí v oblasti mezinárodní bezpečnosti a stability.

Tato analýza se zaměřuje na identifikaci čtyř hlavních složek: silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb spojených s úsilím Spojených států a jejich spojenců v Afghánistánu od roku 2001 do roku 2021. Název SWOT vychází z anglického překladu jejích částí (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats).

Silné stránky organizace zahrnují pozitivní hmatatelné i nehmotné atributy, které jsou řízeny interní organizací. Tyto atributy mohou zahrnovat materiální prostředky, jako jsou vybavení a technologie, stejně jako nehmotné faktory, jako je dobrá pověst nebo efektivní řízení. Jsou to prvky, které organizaci umožňují dosahovat svých cílů.

Slabé stránky organizace jsou interní faktory, které jsou pod její kontrolou a brání jí dosáhnout svých cílů. Organizace by měla identifikovat oblasti, ve

kterých se může zlepšit, jako jsou nedostatečné využívání zdrojů, nedostatečná inovativnost nebo problémy v interním řízení.

Příležitosti v analýze SWOT hrají významnou roli. Představují externí faktory, které mohou podnítit růst a rozvoj organizace i v době válečného konfliktu v Afghánistánu. Tyto příležitosti mohou být identifikovány podle jejich časových rámců, ať už jsou krátkodobé, střednědobé nebo dlouhodobé.

Hrozby jsou externí faktory mimo kontrolu organizace, které mohly ohrozit misi v Afghánistánu. Organizace by měla mít plány na jejich řešení a řízení rizik s ohledem na podobné situace. Hrozby mohou být klasifikovány podle jejich závažnosti a pravděpodobnosti výskytu.⁹⁴

	Silné stránky	Slabé stránky
Vnitřní Vlivy	<ul style="list-style-type: none"> - Mezinárodní podpora - Vysoký počet vojáků NATO - Poskytnuté finanční prostředky a humanitární pomoc - Podpora místních ozbrojených sil - Zlepšení míry zaměstnanosti a vzdělání - Potlačení teroristické činnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Nestabilita a trvalé konflikty v některých částech Afghánistánu - Vysoké ztráty - Nadměrné požadavky na bezpečnostní síly Afghánistánu - Neznalost území a tamní kultury - Špatná komunikace

⁹⁴ SWOT analysis. The Chartered Institute of Personnel and Development [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.cipd.org/en/knowledge/factsheets/swot-analysis-factsheet/#what-is-a-swot-analysis>

	Příležitosti	Hrozby
Vnější Vlivy	<ul style="list-style-type: none"> - Možnost vytvořit stabilní demokratický stát - Potenciál pro ekonomický růst a obnovu zničené infrastruktury - Posílení spolupráce s mezinárodními organizacemi a okolními státy - Vytvoření zájmu zahraničních investorů - Podpora lidských práv - Rozvoj kvality vzdělávání 	<ul style="list-style-type: none"> - Teroristické útoky - Snížení popularity vojsk NATO - Humanitární krize - Invaze cizích vojsk - Nárůst distribuce opia - Nejistota, zda intervence a pokus o stabilizaci něco změní

Tabulka č.3: SWOT analýza

6.1.1 Silné stránky

V rámci vypracovávání silných stránek SWOT analýzy je podstatné zdůraznit význam mezinárodní podpory, která byla klíčovým faktorem přispívajícím k úsilí o stabilizaci regionu a potlačení teroristické činnosti. S širokou podporou zemí NATO a dalších mezinárodních aktérů byly k dispozici nejen vojenské zdroje, ale také finanční prostředky a humanitární pomoc, což představovalo významnou sílu pro obnovu a rozvoj země. Vysoký počet vojáků NATO zajišťoval zvýšenou bezpečnostní přítomnost a podporu afghánským bezpečnostním silám v boji proti terorismu a radikálnímu islámu. Tato mezinárodní podpora posílila schopnost místních ozbrojených sil reagovat na hrozby a zlepšit bezpečnostní situaci v zemi. Současně byla také značná část prostředků vynaložena do programů zaměstnanosti a vzdělání, čímž tato odvětví výrazně posílila a napomohla snížit chudobu a podpořit ekonomický rozvoj.

6.1.2 Slabé stránky

Během zapojení do situace v Afghánistánu se mezinárodního společenství v některých částech země potýkalo s trvalými konflikty, které komplikovaly snahy

o dosažení trvalého míru a stability. Vysoké ztráty, které utrpěly jak mezinárodní vojáci, tak místní obyvatelstvo, představují další významný problém, který může ovlivnit pověst Aliance. Nadměrné požadavky na bezpečnostní síly Afghánistánu a neustálý tlak na jejich nasazení rychle vyčerpávaly zdroje a zhoršovaly bezpečnostní situaci. V této oblasti se Aliance měla soustředit pouze na jejich strategický výcvik nežli na poskytnutí nového vybavení, se kterým se tamní síly doposud neselekaly. Neznalost území a místní kultury představují další komplikaci, která může mít vliv na porozumění a úspěšné provádění operací v terénu. Špatná komunikace mezi mezinárodními a místními aktéry dále ztěžuje koordinaci a spolupráci, což může vést k chybám při plánování a provádění akcí.

Tyto faktory dohromady mohou oslabit úsilí o dosažení stabilizace a rozvoje v Afghánistánu a zvyšují riziko neúspěchu intervence.

6.1.3 Příležitosti

V kontextu hodnocení války v Afghánistánu se nabízí několik příležitostí. Existuje možnost vytvořit stabilní demokratický stát, což by mohlo posílit legitimitu vlády a zlepšit politickou situaci v zemi. Dále je zde potenciál pro ekonomický růst a obnovu infrastruktury, což by mohlo vést k výraznému zlepšení životní úrovně obyvatelstva a podpořit rozvoj ekonomiky. Spolupráce s mezinárodními organizacemi a sousedními státy může přinést důležitou podporu v oblasti bezpečnosti, ekonomického rozvoje a dalších aspektů ke zlepšení situace v zemi. Spolu s tím by mohlo dojít k vytvoření zájmu zahraničních investorů, a přinést tak nové investiční příležitosti podporující růst a prosperitu v zemi. Podpora lidských práv a zvýšení kvality vzdělávání mohou dále posílit sociální soudržnost a zlepšit lidský kapitál v zemi. Tyto příležitosti představují naději na pozitivní změny a transformaci Afghánistánu do budoucnosti.

6.1.4 Hrozby

Při pohledu na intervenci lze dovodit několik následujících hrozeb. Teroristické útoky představují neustálé nebezpečí pro bezpečnost a stabilitu země, což může negativně ovlivnit pokusy o obnovu a rozvoj. Snížení popularity vojsk NATO může vést k nedostatku mezinárodní podpory a ztrátě důvěryhodnosti veřejnosti v mezinárodní intervence usilující o stabilizaci. Humanitární krize ohrožuje základní životní podmínky obyvatelstva a může vést k dalšímu zhoršení

situace. Invaze cizích vojsk představuje riziko eskalace konfliktu a destabilizace regionu. Nárůst distribuce opia může vést k posílení organizovaného zločinu a financování teroristických skupin. Nepřetržitá nejistota ohledně účinnosti operací a snah o stabilizaci země dále komplikuje situaci a zpochybňuje udržitelnost opatření přijatých k řešení konfliktu. Tyto hrozby vyžadují pečlivé plánování a účinné řízení rizik při snaze o dosažení cílů stability a obnovy Afghánistánu.

6.2 Poučení z války

Po selhání afghánské vlády a bezpečnostních sil v srpnu 2021, generální tajemník Jens Stoltenberg navrhl NAC, aby NATO pečlivě posoudilo své působení v Afghánistánu.

Proces poučení z afghánského angažmá, zahájený v září 2021, zahrnoval komplexní posouzení jak vojenských, tak politických aspektů. Toto posouzení pokrývalo celé období zapojení NATO, od teroristických útoků z 11. září 2001 a vyhlášení článku 5 Washingtonské smlouvy, až po úplné stažení amerických sil. Rovněž zahrnuje i bojovou misi Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly (zkráceně ISAF International Security Assistance Force), která probíhala od roku 2003 do roku 2014 a nebojovou operaci Rozhodná podpora (zkráceně RSM – Resolute Support mission), která se zaměřovala na trénink, poradenství a asistenci afghánským bezpečnostním silám od roku 2015 do roku 2021.

Zúčastnění NATO v Afghánistánu ilustruje sílu spojeneckých sil a jejich schopnost spolupracovat na dosažení společného cíle. Politická síla a vojenské schopnosti Aliance demonstrovány v této zemi zůstávají bezkonkurenční a je nezbytné je udržovat i v dnešní nebezpečné době. Prioritou Aliance by mělo být stále řešení krizí.⁹⁵

Mezinárodní společenství investovalo do Afghánistánu obrovské množství zdrojů a finančních prostředků s cílem nejen snížit teroristické hrozby, ale i stabilizovat zemi. USA a jejich spojenci mohli úspěšně čelit skupinám jako al-Káida, aniž by se pokoušeli o obsazení a obnovu Afghánistánu. Pokud by se spojenci zaměřili pouze na hlavní cíl – oslabení mezinárodních teroristů v

⁹⁵ NATO and Afghanistan: Afghanistan Lessons Learned Process. North Atlantic Treaty Organization [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf

Afghánistánu, mise by mohla zůstat menší a lépe přizpůsobená místním podmínkám⁹⁶. NATO sice dosáhlo v boji proti terorismu významných úspěchů, avšak úsilí o vytvoření stabilního Afghánistánu se ukázalo jako náročné.

Vzhledem k tomu by měla Aliance při plánování a realizaci budoucích operací průběžně hodnotit strategické zájmy a vyhýbat se nadměrnému rozšiřování úkolů, které by překračovaly stanovené cíle. NATO proto mělo stanovit realistické a dosažitelné cíle a hledat možnosti zapojení dalších mezinárodních aktérů, kteří disponují lepšími nástroji pro dosažení nevojenských účinků.⁹⁷

Dalším poučením pro Alianci je, že se pokusila proměnit Afghánistán z tradičního kmenového státu bez historie centralizované moci na demokratický systém i po předchozí britské a ruské zkušenosti. Tato snaha o nátlak směrem k demokracii a centralizaci moci je problematická, protože mnoho Afghánců má své zvyklosti a tradice, které byly v rozporu s tímto modelem vlády. Místo toho by se mělo docílit respektu a porozumění místní kultuře, tradicím a politice, a hledat způsoby, jak tyto prvky integrovat do reálného a udržitelného systému vlády. Takový přístup by mohl vést ke stabilnějšímu a účinnějšímu rozvoji politických institucí v zemi.⁹⁸

Mise v Afghánistánu přispěly k politické integraci a vojenské interoperabilitě spojeneckých a partnerských sil, což posílilo celkovou politickou sílu Aliance a bojové schopnosti. NATO by mělo zkoumat způsoby udržení této úrovně vojenské interoperability a politického dialogu, kterou dosáhlo spoluprací s operačními partnery v Afghánistánu.

Při plánování budoucích misí NATO zaměřených na výcvik, poradenství a pomoc by měly být pečlivě zohledněny politické a kulturní normy hostitelské země a její schopnost absorbovat posílení kapacit a výcviku, aby se zajistilo, že tyto

⁹⁶ MANZA, John. I wrote NATO's lessons from Afghanistan. Now I wonder: What have we learned? Atlantic Council [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/i-wrote-natos-lessons-from-afghanistan-now-i-wonder-what-have-we-learned/>

⁹⁷ NATO and Afghanistan: Afghanistan Lessons Learned Process. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf

⁹⁸ MANZA, John. I wrote NATO's lessons from Afghanistan. Now I wonder: What have we learned? Atlantic Council [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/i-wrote-natos-lessons-from-afghanistan-now-i-wonder-what-have-we-learned/>

aktivity budou mít skutečný a udržitelný dopad na bezpečnostní situaci a institucionální rozvoj.⁹⁹

Afghánské bezpečnostní síly rychle zkolabovaly kvůli tomu, že byly postaveny na modelu americké armády, který neodpovídal afghánské kultuře. Namísto bývalých mobilních bojovníků žijících v komunitách se afghánská armáda stala těžkopádnou a závislou na zahraniční podpoře. Nově využívala americkou výstroj společně s nákladními auty a helikoptéry, které byly náročné na údržbu, a byla ubytována ve vybudovaných základnách. Zásadní byla také korupce afghánských generálů, která oslabovala bojovou sílu jednotek. Poté co se armáda NATO stáhla, nechtěla se afghánská pěchota angažovat v bojích, což následně vedlo k rychlému pádu před Tálibánem.¹⁰⁰

Zpravodajství z terénu během misí ISAF a RMS trpělo zpožděním a společně s komplikovanými procedurami mělo vliv na posuzování aktuální situace a určení dalšího směřování mise. Je třeba zvážit zlepšení aktuálnosti a relevance terénního zpravodajství a zintenzivnit diskuse v NAC.

Spojenci NATO dokázali provést rozsáhlou evakuaci za extrémních okolností, která sice byla podporována NATO, ale nebyla prováděna pod jeho velením a kontrolou. NATO by mělo zvážit, jak posílit schopnost podpory neplánovaných evakuací v budoucnu.¹⁰¹

6.3 Dopady války

Během dvaceti let trvající války v Afghánistánu se nashromáždily obrovské náklady jak pro USA, tak pro Afghánistán a další zúčastněné strany. Americká vláda utratila celkem 2,313 trilionu dolarů na financování tohoto dlouhotrvajícího konfliktu. Válka si vyžádala životy 2 324 příslušníků americké armády, 3 917

⁹⁹ NATO and Afghanistan: Afghanistan Lessons Learned Process. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf

¹⁰⁰ MANZA, John. I wrote NATO's lessons from Afghanistan. Now I wonder: What have we learned? *Atlantic Council* [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/i-wrote-natos-lessons-from-afghanistan-now-i-wonder-what-have-we-learned/>

¹⁰¹ NATO and Afghanistan: Afghanistan Lessons Learned Process. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf

amerických dodavatelů a 1 144 spojeneckých vojáků z nichž 14 bylo českých. Pro Afghánce jsou statistiky téměř nepředstavitelné: 70 000 afghánských vojáků a policistů bylo zabito, počet civilních obětí se pohybuje okolo 46 000, ačkoliv toto číslo bude zcela jistě mnohem vyšší. Přibližně 53 000 padlých bojovníků patřilo k opozičním silám. Téměř 67 000 dalších lidí bylo zabito v souvislosti s afghánskou válkou v Pákistánu. Viz příloha H.

Plný rozsah nepřímých dopadů je ještě větší, pokud vezmeme v úvahu zranění a nemoci, vysídlení, válkou ovdovělé ženy a sirotky, podvýživu, zničení infrastruktury a degradaci životního prostředí v důsledku války. S ohledem na tyto obrovské náklady a totální vítězství Tálibánu je vhodné pečlivě zvážit, zda bylo možné dosáhnout kompromisu s Tálibánem, který by zachoval politické cíle USA a afghánské vlády.¹⁰²

Válka Spojených států v Afghánistánu nadále ničí životy kvůli rozpadu ekonomiky, veřejného zdraví, bezpečnosti a infrastruktury způsobené válkou. Afghánci výrazně zchudnuli, odhaduje se, že až 92 % populace čelí nedostatku potravin a 3 miliony dětí jsou ohroženy podvýživou. Některé oblasti se momentálně potýkají s hladomorem.

I přes absenci bojů, nevybuchlá munice z této války a miny z předchozích válek stále zabíjejí, zraňují a mrzačí civilisty. Pole, silnice a školní budovy jsou stále zamořeny municí, která často zasahuje děti při běžných činnostech.¹⁰³

¹⁰² In Afghanistan, Was a Loss Better than Peace? *United States Institute of Peace* [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.usip.org/publications/2022/11/afghanistan-was-loss-better-peace>

¹⁰³ AFGHAN CIVILIANS. *Watson Institute for International and Public Affairs* [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/civilians/afghan>

ZÁVĚR

Severoatlantická aliance, založená v roce 1949, prošla od svého vzniku významnými proměnami a stala se největší vojenskou organizací na světě, hrající klíčovou roli v mezinárodní bezpečnosti. Její historie je poznamenána mnoha významnými událostmi a situacemi, v nichž se musela Aliance rychle přizpůsobovat novým hrozbám a výzvám. Během své existence se NATO opakovaně dostalo do složitých situací, avšak díky své schopnosti koordinace a spolupráce dokázalo nalézt řešení a udržet stabilitu. Od studené války po současnost se Aliance aktivně angažuje v udržování bezpečnosti a obrany svých členů, což ji činí klíčovým hráčem na mezinárodní scéně.

Intervence NATO v Afghánistánu v roce 2001 byla jedním z těchto klíčových okamžiků, kdy se spojenci spojili a bojovali proti terorismu, který ohrožoval stabilitu nejen v regionu, ale i celosvětově. Investice mezinárodního společenství do Afghánistánu a úspěchy dosažené v boji proti terorismu představují důležitý milník ve snaze o udržení bezpečnosti a stability v regionu. Tato operace ukázala, že NATO je schopno efektivně reagovat na nové hrozby a společně řešit složité výzvy a zdůraznila důležitost mezinárodní solidarity a spolupráce při obraně společných hodnot a zájmů. Spojující se země, přestože měly rozdílné historie a kultury, dokázaly společně čelit terorismu a destabilizaci, což vyžadovalo nejen vojenské zásahy, ale také rozsáhlé úsilí v oblasti obnovy a rozvoje. Tímto způsobem se intervence v Afghánistánu stala symbolem toho, jak důležité je, aby národy světa spojily své síly k zajištění míru a stability pro všechny.

Nicméně snaha o vytvoření stabilního Afghánistánu ukázala, jak obtížné a komplexní může být budování a udržování stability v konfliktních oblastech. Z této zkušenosti je důležité vyvodit poučení a hledat efektivnější přístupy k podpoře míru a rozvoje v rizikových regionech, aby se podobné situace mohly lépe řešit v budoucnosti. Existuje možnost vytvoření stabilního demokratického státu v Afghánistánu, což by mohlo posílit legitimitu vlády a zlepšit politickou stabilitu v zemi. Nicméně, zda tamní režim takový krok přijme, zůstává otázkou. Tento cíl představuje důležitý krok v budování udržitelného a prosperujícího Afghánistánu, avšak je nezbytné vyřešit mnoho složitých politických a sociálních výzev.

Během dvacetileté války v Afghánistánu byly utraceny obrovské finanční prostředky a dopady na lidské životy jsou nesmírně vysoké, přičemž nepřímé dopady války jsou zcela jistě mnohem větší. Nejenže válka způsobila rozpad ekonomiky, veřejného zdraví a bezpečnosti, ale také vedla k hladomoru a podvýživě. Dokonce i po skončení bojů zůstávají nevybuchlé bomby a miny nebezpečím pro civilisty.

Je zásadní, aby se podobným tragédiím v budoucnu zabránilo a aby se chránil život jak vojáků, tak civilistů. To vyžaduje, aby byly přijaty efektivní a udržitelné strategie pro řešení konfliktů, které minimalizují lidské ztráty a utrpení. Je třeba zdůraznit význam diplomatických jednání a mírových procesů, které mohou přispět k udržení stability a míru v konfliktních oblastech, a to jak v Afghánistánu, tak i v celém regionu. Důležité je také poskytnout humanitární pomoc postiženým obyvatelům a podporovat rekonstrukci zničené infrastruktury, aby se obyvatelé mohli vrátit k normálnímu životu a region se mohl vzpamatovat z dlouholetého konfliktu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- NATO – Severoatlantická aliance
- SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
- OSN – Organizace spojených národů
- EU – Evropská unie
- USA – Spojené státy americké
- NAC – Severoatlantická rada
- NPG – Skupina pro jaderné plánování
- MC – Vojenský výbor
- CIA – Ústřední zpravodajská služba USA
- SHAPE – Hlavní velitelství spojeneckých vojsk v Evropě
- SG – Generální tajemník
- DPC – Výbor pro obranné plánování
- ACO – Velitelství spojeneckých sil pro operace
- SACEUR – Nejvyšší spojenecký velitel Evropy
- SACT – Nejvyšší spojenecký velitel pro transformaci
- CEPC – Výbor pro civilní nouzové plánování
- OEF – Operace Trvalá svoboda
- KGB – Sovětská tajná služba
- NRF – Reakční síly NATO
- PSO – Operace na podporu míru
- IFOR – Implementační síly v Bosně a Hercegovině
- SFOR – Stabilizační síly v Bosně a Hercegovině
- KFOR – Operace v Kosovu
- NMI – Mise NATO v Iráku
- NTM-I – Výcviková mise NATO v Iráku
- HDP – Hrubý domácí produkt
- ISAF – Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly
- RSM – Operace Rozhodná podpora

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

BALABÁN, Miloš a Libor STEJSKAL. Kapitoly o bezpečnosti. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1863-0.

FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, [1997]. 243 str. ISBN 80-718-5145-0.

DVOŘÁK, Jan, František EMMERT, Alena FABIČOVICOVÁ, et al. *Odmaturuj! ze společenských věd*. Druhé, přepracované vydání. Brno: Didaktis, [2015]. *Odmaturuj!* 288 str. ISBN 978-80-7358-243-2.

BOKŠA, Michal, Petr BOHÁČEK, Jakub KUFČÁK a Jonáš SYROVÁTKA. *NATO: naše bezpečnost*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, [2018]. ISBN 978-80-87092-63-7.

HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. ISBN 978-80-87558-06-5.

NOJUMI, Neamatollah. *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, and the Future of the Region*. Palgrave Macmillan, 2002. ISBN 978-0312295844.

WRIGHT, Donald P. *A Different Kind of War: The United States Army in Operation Enduring Freedom (OEF), October 2001 - September 2005*. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2010. ISBN 978-1907521157.

BARNES, Gregory Fremont. *The Anglo-Afghan Wars 1839–1919*. Osprey Publishing. Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-1846034466.

VOGELSANG, Willem. *Dějiny Afghánistánu*. D (Grada). Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3077-6.

MAREK, Jan. *Dějiny Afghánistánu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. *Dějiny států*. ISBN 80-710-6445-9.

MAKARIUSOVÁ, Radana. Terorismus, globální terorismus a éra al-Káidy. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2013. ISBN 978-80-86855-95-0.

EICHLER, Jan. Mezinárodní bezpečnostní vztahy. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0790-0.

KARAFFA, Vladimír, Martin HRINKO a Jaromír ZŮNA. Vybrané kapitoly o bezpečnosti. Praha: CEVRO Institut (vysoká škola), 2022. ISBN 978-80-87125-35-9.

AL DARDARI, Abdallah. AFGHANISTAN SOCIO-ECONOMIC OUTLOOK 2023: Economic Outlook for 2023 and Beyond [PDF]. 2023.

AL DARDARI, Abdallah. AFGHANISTAN SOCIO-ECONOMIC OUTLOOK 2023: Social Outlook for 2023 and Beyond [PDF]. 2023.

Webové stránky a elektronické zdroje

NATO – HLAVNÍ FUNKCE. *Ministerstvo obrany a Armáda České republiky* [online]. c2023 [cit. 2023-11-20]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/nato/strategie-a-cile/nato---hlavni-funkce-2410/>

NATO – VZNIK. *Ministerstvo obrany a Armáda České republiky* [online]. [cit. 2023-11-21]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/nato/strategie-a-cile/nato---vznik-2409/>

Washingtonská smlouva. *Natoaktual.cz* [online]. c2000 [cit. 2023-11-27]. Dostupné z: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/lwashingtonskasmlouva>

Struktura a financování Severoatlantické aliance. *Natoaktual.cz* [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.natoaktual.cz/zpravy/lstrukturanato>.

Severoatlantická aliance (NATO). Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/severoatlanticka-aliance.aspx>

North Atlantic Council. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2022 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49763.htm

NATO Secretary General. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50094.htm

Nuclear Planning Group (NPG). Online. North Atlantic Treaty Organization. 2023. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm. [cit. 2024-01-29].

Military Committee. Online. North Atlantic Treaty Organization. 2023. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49633.htm. [cit. 2024-01-29].

NATO Headquarters. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2023-12-04]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49284.htm

Allied Command Operations (ACO). *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52091.htm

Allied Command Transformation. North Atlantic Treaty Organization. [online]. 2023. [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52092.htm#footnote1.

Committees. North Atlantic Treaty Organization. [online]. 2023. [cit. 2024-02-04]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49174.htm.

Severoatlantická Smlouva. North Atlantic Treaty Organization [online]. 1949, 09.12.2008 [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs

What happened on 9/11? 9/11 Memorial & museum [online]. 2023 [cit. 2024-02-05]. Dostupné z: <https://www.911memorial.org/911-faqs>

Why did the terrorists attack the World Trade Center and the Pentagon? 9/11 Memorial & museum [online]. 2023 [cit. 2024-02-05]. Dostupné z: <https://www.911memorial.org/911-faqs>

DRAKE, Daniel. Invaze do Afghánistánu. *Novinky.cz* [online]. 2021 [cit. 2024-02-07]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-amerika-11-zari-2001-den-kdy-teroriste-napadli-nejen-ameriku-ale-cely-zapad-40371613>

Afghanistan Geography. Country reports [online]. [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <https://www.countryreports.org/country/Afghanistan/geography.htm>

Pomoc dívkám v Afghánistánu. Care [online]. [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <https://care.cz/pomocafghanistanu/>

FLEK, Václav. PRVNÍ BRITSKO-AFGHÁNSKÁ VÁLKA 1839–1842. *Válečníci starých časů* [online]. 2020 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.militaryhistory.eu/britsko-afghanska-valka/>

Rada bezpečnosti (SC) – Afghánistán. *ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY* [online]. 2011 [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Afghanistán-UNSC.pdf>

STEFAN, Petr. 10 věcí, které jste (možná) nevěděli o Afghánistánu. *Člověk v tísni* [online]. 2021 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/10-veci-ktere-jste-nevedeli-o-afghanistanu-8019gp>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Souhrnná teritoriální informace: Afghánistán: Obyvatelstvo [online]. 2022 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2022/05/20/afghanistan-souhrnna-teritorialni-informace-2021-122929571.pdf>

Third Afghan War and the Revolt in Waziristan. National Army Museum [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.nam.ac.uk/explore/third-afghan-war-and-revolt-waziristan>

Collective defence and Article 5. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-02-23]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm

Operations and missions: past and present. North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm

VÍŠEK, Jiří. *Realizace mírových operací mezinárodního společenství ve 21. století* [online]. 42 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2021/04/Realizace-mirovych-operaci-mezinarodniho-spolecenstvi-ve-21.-století.pdf>

NATO's role in Kosovo. North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48818.htm

NATO Mission Iraq. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2023 [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm

Operation Sea Guardian. North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136233.htm

Pakistan earthquake relief operation. North Atlantic Treaty Organization [online]. 2023 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50070.htm

SULLIVAN, Daniel P. Tinder, Spark, Oxygen, and Fuel: The Mysterious Rise of the Taliban. *Journal of Peace Research* [online]. 2007, 44(1), 93-108 [cit. 2024-03-04]. ISSN 0022-3433. Dostupné z: doi: 10.1177/0022343307071659

LAUB, Zachary. The Taliban in Afghanistan [online]. 2014 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.files.ethz.ch/isn/177335/p10551.pdf>

Afghanistan. *Amnesty International* [online]. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/afghanistan?d=2018-05>

Women's rights in Afghanistan. Amnesty International UK [online]. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/afghanistan?d=2018-05>

Afghánské ženy čelí represím kvůli hrůzovládě Tálibánu. Nenechme to tak!. *Amnesty International* [online]. 2021 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.amnesty.cz/pripad/afghanistan-prava-zen>

Education. Unicef [online]. [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.unicef.org/afghanistan/education>

ZBÝTOVSKÝ, JAKUB. BUDOUCNOST AFGHÁNISTÁNU A VZTAHY S TÁLIBÁNEM [online]. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://americkykongres.cz/wp-content/uploads/Budoucnost-Afghanistanu.pdf>

LAROSE SALDANA, Maia. UNCERTAIN FUTURE OF AFGHANISTAN: How the Taliban plan to govern. Institute for Politics and Society [online]. 2021 [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2021/09/Uncertain-Future-of-Afghanistan-IPPS.pdf>

NATO and Afghanistan: Afghanistan Lessons Learned Process. North Atlantic Treaty Organization [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/2112-factsheet-afgh-lessons-en.pdf

MANZA, John. I wrote NATO's lessons from Afghanistan. Now I wonder: What have we learned? Atlantic Council [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/i-wrote-natos-lessons-from-afghanistan-now-i-wonder-what-have-we-learned/>

HUMAN AND BUDGETARY COSTS TO DATE OF THE U.S. WAR IN AFGHANISTAN, 2001-2022. Watson Institute for International and Public Affairs [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2022>

In Afghanistan, Was a Loss Better than Peace? United States Institute of Peace [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.usip.org/publications/2022/11/afghanistan-was-loss-better-peace>

AFGHAN CIVILIANS. Watson Institute for International and Public Affairs [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/human/civilians/afghan>

SWOT analysis. The Chartered Institute of Personnel and Development [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://www.cipd.org/en/knowledge/factsheets/swot-analysis-factsheet/#what-is-a-swot-analysis>

Tabulky

Tabulka č.1: Legitimita zahájení války v Afghánistánu, zdroj: HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. ISBN 978-80-87558-06-5., str. 38.

Tabulka č.2: Zhodnocení sovětské okupace Afghánistánu, zdroj: HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Ľubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. ISBN 978-80-87558-06-5., str. 33.

Tabulka č.3: SWOT analýza, zdroj: autor

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Organizační schéma Aliance platné od prosince roku 1949.

Příloha B – Organizační schéma Aliance platné od května roku 1950.

Příloha C – Struktura velitelství NATO v Evropě

Příloha D – Systém koordinace CNP NATO v podmínkách ČR

Příloha E – Topografická mapa Afghánistánu

Příloha F – Vojenské invaze do Afghánistánu z dlouhodobého historického pohledu

Příloha G – Tragický britský ústup z Kábulu

Příloha H – Lidské a finanční náklady války USA v Afghánistánu v letech 2001–2022

PŘÍLOHY

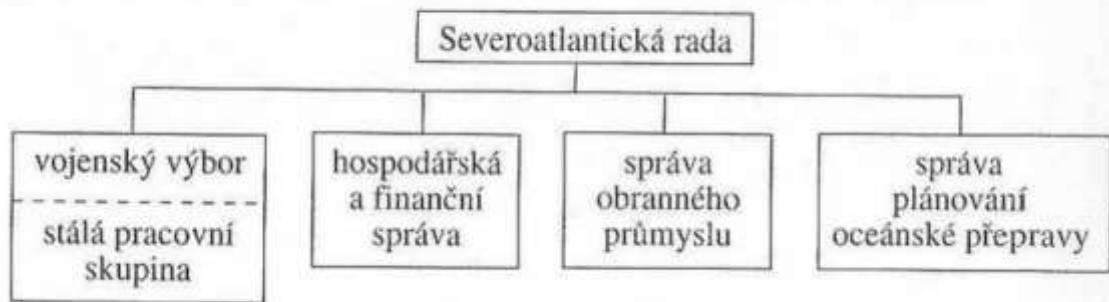
Příloha A

Zdroj: FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997. str. 50.

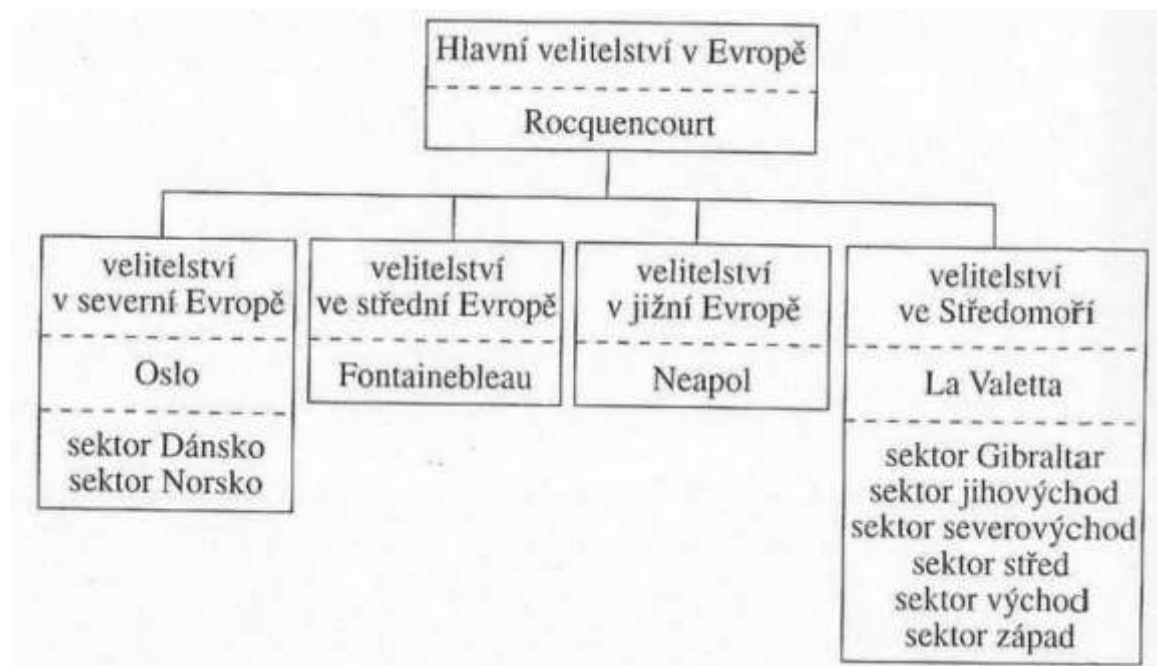
Příloha B

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA ALIANCE PLATNÁ OD KVĚTNA 1950

Zdroj: FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997. str. 51.

Příloha C

Zdroj: FIDLER, Jiří a Petr MAREŠ. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997. str. 55.

Příloha D

Zdroj: Severoatlantická aliance (NATO). Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. [cit. 2024-02-11]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/severoatlanticka-aliance.aspx>

Příloha E

Zdroj: Google mapy,
<https://www.google.com/maps/place/Afghánistán/@33.5859784,66.4187869,6.49z/data=!4m6!3m5!1s0x38d16eb6f8ff026d:0xf3b5460dbe96da78!8m2!3d33.93911!4d67.709953!16zL20vMGpkZA!5m1!1e4?entry=ttu>

Příloha F

intervenující stát/koalice	období intervence	výsledek
Velká Británie	1838-1842	Velká Británie nebyla poražena, ale nedokázala rozhodnout v jedné bitvě. Naopak Paštuni se takové bitvě dokázali úspěšně vyhýbat, a tak se vlastně stali vítězi.
Velká Británie	1878-1880	<ol style="list-style-type: none"> 1. Totéž 2. Vnucení Durandovy linie, jež rozdělila pašunská území. 3. Přeměna Afghánistánu v geostrategické nárazníkové pásmo mezi britskou a ruskou říší (The Great Game)
Velká Británie	1919	<ol style="list-style-type: none"> 1. Totéž 2. Definitivní uznání nezávislosti a svrchovanosti Afghánistánu jako státu
SSSR	1979-1989	<ol style="list-style-type: none"> 1. Postupná porážka a vojenská a mezinárodněpolitická diskreditace SSSR. 2. Afghánistán se stal základnou radikálního islamismu.
USA	2001 – operace Trvalá svoboda (OEF)	<p>Praktické provedení Regime Change Policy.</p> <ol style="list-style-type: none"> a) Po Operation Iraqi Freedom 2003 nastalo zásadní zhoršení bezpečnostní situace - tzv. irákizace Afghánistánu, s jejímiž důsledky se USA a NATO potýká do současnosti. b) Afghánistán se spolu s Irákem stal zdrojem nové vlny válkou vyvolaného terorismu. c) Terčem teroristických útoků se stali i vojáci ISAF.

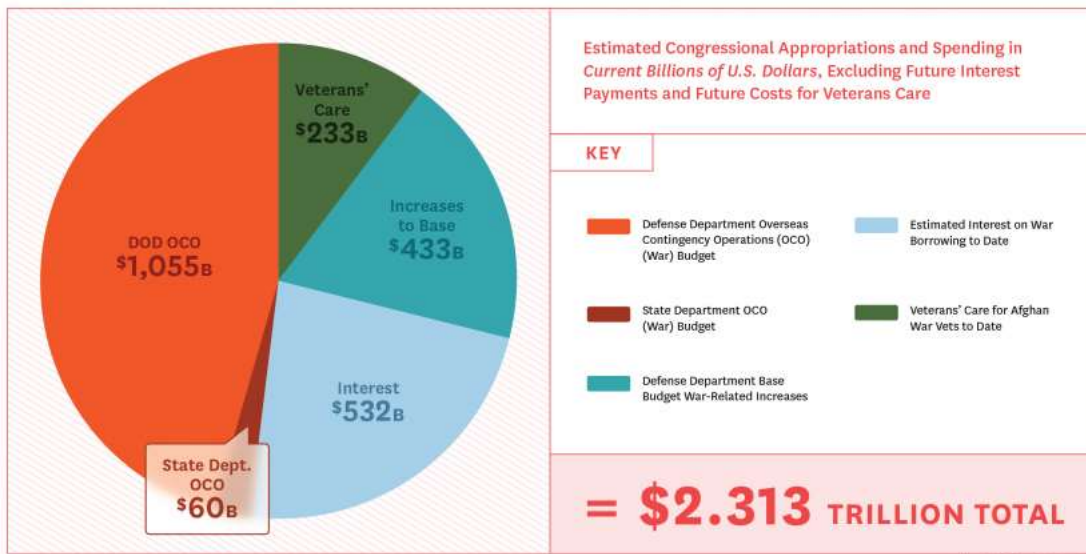
Zdroj: HYNEK, Nik, Jan EICHLER a Lubomír MAJERNÍK. *Konflikt a obnova v Afghánistánu: kontext, prostředí a zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. str. 16.

Příloha G

Zdroj: FLEK, Václav. PRVNÍ BRITSKO-AFGHÁNSKÁ VÁLKA 1839–1842. *Válečníci starých časů* [online]. 2020 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.militaryhistory.eu/britsko-afghanska-valka/>

U.S. Costs to Date for the **War in Afghanistan**, in \$ Billions FY2001–FY2022*

ESTIMATED DIRECT WAR DEATHS IN AFGHANISTAN AND PAKISTAN (OCTOBER 2001-AUGUST 2021)			
	Afghanistan	Pakistan	Total
US Military	2,324	—	2,324
US DOD Civilian	6	—	6
US Contractors	3,917	90	4,007
National Military and Police	69,095	9,431	78,526
Other Allied Troops	1,144	—	1,144
Civilians	46,319	24,099	70,418
Opposition Fighters	52,893	32,838	85,731
Journalists and Media Workers ²	74	87	161
Humanitarian Aid Workers ³	446	105	551
TOTAL	176,206	66,650	242,856
TOTAL ROUNDED	176,000	67,000	243,000

Zdroj: HUMAN AND BUDGETARY COSTS TO DATE OF THE U.S. WAR IN AFGHANISTAN, 2001-2022. Watson Institute for International and Public Affairs [online]. [cit. 2024-03-06]. Dostupné z: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2022>